

**PRZEGLĄD PRAWNICZY,
EKONOMICZNY I SPOŁECZNY**

3/2013

Przegląd Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny

NR 3/2013

ISSN 2084-0403

Redaktor naczelny
Mikołaj Kondej

Z-cy redaktora naczelnego:
Katarzyna Mroczek, Anna Wilińska-Zelek

Redakcja:
Maria Jędrzejczak, Beata Krystkowiak

Projekt okładki:
Stanisław Wiertelak

Redakcja:
Redakcja Przeglądu Prawniczego Ekonomicznego i Społecznego
Zakręt 10/1
60-351 Poznań

Współpraca:
Stowarzyszenie Mage.pl
Zakręt 10/1
60-351 Poznań

Druk i oprawa:
CONTACT
60-801 Poznań, ul. Marcelińska 18
tel. +48 61 861 57 99

Spis treści

Izabela Bielka

Kontrowersje i spory wokół perspektywy budżetowej Unii Europejskiej na lata 2014-20205

Norbert Bociański, Zbigniew Sperka

Zarys przemian społecznych w Korei w okresie 1881-1907 na podstawie fotografii z epoki25

Mikołaj Kondej

Skutki zapłaty zobowiązania podatkowego przez osobę trzecią.

Głosa do uchwały NSA I FPS 8/0755

Yulia Dondubon

Национализация как способ изъятия из частной собственности64

O autorach73

Kontrowersje i spory wokół perspektywy budżetowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020

Izabela Bielka

1. Istota problemu budżetowania unijnego

Pojęcie Wieloletnich Ram Finansowych (*Multinational Financial Framework*) – określanych jako „perspektywy finansowe” (*Financial Perspectives*) – sformułowane zostało w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej¹ (TFUE). W dotychczasowych czterech cyklach: Delors I (1988-1992), Delors II (1993-1999), Agenda 2000 (2000-2006) oraz Wieloletnie Ramy Finansowe (2007–2013) programowanie finansowe było porozumieniem międzyinstytucjonalnym między Radą Unii Europejskiej, Parlamentem Europejskim, a Komisją Europejską². Podstawą prawną dla funkcjonowania Wieloletnich Ram Finansowych jest art. 312 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który określa procedury przyjmowania Wieloletnich Ram Finansowych (WRF). W Traktacie Lizbońskim³ z 13 grudnia 2007 roku został ustanowiony wymóg, by Wieloletnie Ramy Finansowe uchylać w formie rozporządzenia. Według nowej procedury przyjmowania WRF: „Rada, stanowiąc zgodnie ze specjalną procedurą prawodawczą, przyjmuje rozporządzenie określające wieloletnie ramy finansowe. Rada stanowi jednomyślnie po uzyskaniu zgody Parlamentu Europejskiego, który stanowi większością głosów wchodzących w jego skład członków. Rada Europejska może jednomyślnie przyjąć decyzję upoważniającą Radę do stanowienia większością kwalifikowaną przy przyjmowaniu rozporządzenia, o którym mowa w akapicie pierwszym”⁴.

Zasady uchwalania Wieloletnich Ram Finansowych regulują: Rozporządzenie Rady w Sprawie Nowych Wieloletnich Ram Finansowych⁵ (perspektywa finansowa); Decyzja Rady w Sprawie

¹ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; (26 października 2012 r.), www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:PL:NOT, 20.02.2013 r.

² *Wieloletnie Ramy Finansowe*, Parlament Europejski, www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/pl/FTU_1.5.2.pdf, 20.02.2013 r.

³ Traktat z Lizbony zmieniający Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską podpisany w Lizbonie dnia 13 grudnia 2007 r.; www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:PL:HTML, 20.02.2013 r.

⁴ Tamże.

⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE, Euratom) nr 966/2012 z dnia 25 października 2012 r. w sprawie zasad finansowych mających zastosowanie do budżetu ogólnego Unii oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE, Euratom) nr 1605/2002, www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:298:0001:01:PL:HTML, 20.02.2013 r.

Zasobów Własnych⁶ oraz Porozumienie Międzyinstytucjonalne Pomiędzy Parlamentem, Radą UE oraz Komisją w Sprawie Należytego Zarządzania Finansami i Współpracy w Sprawach Budżetowych⁷. Jeżeli rozporządzenie Rady ustanawiające nowe ramy finansowe nie zostanie przyjęte przed wygaśnięciem poprzednich ram finansowych, UE będzie funkcjonować na przedłużonym budżecie z 2013 roku, a pułapy i inne przepisy dotyczące ostatniego roku obowiązywania tych ram przedłuża się do czasu przyjęcia nowego aktu w sprawie WRF⁸.

Wieloletnie Ramy Finansowe na mocy art. 312 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej mają na celu zapewnienie dokonywania wydatków Unii w sposób usystematyzowany i w granicach jej zasobów własnych oraz zgodnie z celami jej polityki. WRF są najważniejszym planem finansowym Unii Europejskiej, który określa „kwoty rocznych pułapów środków na zobowiązania z podziałem na kategorie wydatków oraz rocznego pułapu środków na płatności. Kategorie wydatków, w liczbie ograniczonej, odpowiadają głównym sektorom działalności Unii”⁹. Maksymalne kwoty tzw. pułapy są wydawane w okresie 5 lat na zobowiązania i płatności w poszczególnych działach polityki. WRF określają główne cele polityczne na lata 2014-2020, wyznaczają w związku z tym ramy finansowe i polityczne Unii Europejskiej. Perspektywa finansowa obejmuje okresy od 5 do 7 lat. Dwa ostatnie okresy finansowe obejmowały siedem lat: 2000-2006, 2007-2013 i obecnie jest tak samo 2014-2020.

Kolejnym ważnym punktem wieloletniego budżetu UE jest Decyzja Rady dotycząca systemu zasobów własnych Unii¹⁰. Źródła finansowania wydatków UE dzielimy na trzy kategorie: zasoby własne oparte na DNB¹¹ („składki krajowe” oparte na DNB poszczególnych państw członkowskich – około 76% w 2011 r.), tradycyjne zasoby własne (opłaty wyrównawcze od cukru oraz opłaty rolne i cła – około 12% w 2011 r.)¹² i zasoby własne oparte na VAT¹³ (część krajowego podatku VAT pobierana przez państwa członkowskie na szczeblu krajowym – około 11% w 2011 r.)¹⁴.

⁶ Decyzja Rady z dnia 7 czerwca 2007 r. w sprawie systemu zasobów własnych Wspólnot Europejskich (2007/436/WE, Euratom), www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0436:PL:NOT, 20.02.2013 r.

⁷ Porozumienie międzyinstytucjonalne pomiędzy Parlamentem Europejskim, Radą i Komisją w sprawie dyscypliny budżetowej i należytego zarządzania finansami – Deklaracje, (17 maj 2006 r.), www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006Q0614%2801%29:PL:NOT, 20.02.2013 r.

⁸ Wniosek Komisji Europejskiej dotyczący wieloletnich ram finansowych na lata 2014–2020, Luksemburg 2011 r.

⁹ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej; (26 października 2012 r.), www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:PL:NOT, 20.02.2013 r.

¹⁰ Decyzja Rady 2007/436/WE, Euratom z dnia 7 czerwca 2007 r. w sprawie systemu zasobów własnych Wspólnot Europejskich (27 czerwiec 2007), www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007D0436:PL:NOT, 20.02.2013 r.

¹¹ DNB – dochód narodowy brutto państw członkowskich Unii Europejskiej.

¹² *Zasoby własne budżetu UE*, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/BASLeksykon.xsp?id=B2BBFEA7A772C102C1257A56004884BD&litera=Z, 20.02.2013 r.

¹³ E. Kawecka-Wyrzykowska, *VAT jako źródło dochodu budżetu Unii Europejskiej*, „Wspólnoty Europejskie” nr 3, 2008, s. 14.

¹⁴ *Zasoby własne*, Rada Unii Europejskiej, www.consilium.europa.eu/special-reports/mff/own-resources?lang=pl, 20.02.2013 r.; E. Małuszyńska, *Budżet Unii Europejskiej* [w:] E. Małuszyńska, B. Gruchman (red.), *Kompendium wiedzy o Unii Europejskiej*, Warszawa 2010 r.

W dalszym ciągu główne źródło finansowania wieloletnich ram finansowych pochodzi z budżetów krajowych. Wpłaty do unijnego budżetu są tym samym wydatkiem w budżetach państw członkowskich UE¹⁵. Przy uchwalaniu dochodów do budżetu konieczne jest uzyskiwanie zgody krajów członkowskich. Wpłaty z budżetów państw członkowskich UE są powiązane z wysokością ich DNB wyrażającą, więc poziom rozwoju ekonomicznego w poszczególnych państwach. Roczny budżet UE stanowi ok. 1% dochodu narodowego brutto członków UE czyli ok. 130 mld EUR, co w przybliżeniu stanowi sumę 235 euro na jednego mieszkańca Unii¹⁶. Negocjacje dotyczące budżetu Unii Europejskiej na lata 2014-2020 dotyczą zarówno wydatków, jak i dochodów niezbędnych do sfinansowania tych wydatków.

2. Negocjacje państw członkowskich Unii Europejskiej nad Wieloletnimi Ramami Finansowymi Unii Europejskiej

Pracę nad Wieloletnimi Ramami Finansowymi UE są jednym z najważniejszych, powtarzających się cyklicznie tematów na forum Unii Europejskiej. To jedna z najistotniejszych debat, gdyż dotyczy wszystkich europejskich polityk. Ustalenie perspektywy finansowej stanowi zawsze przedmiot trudnych negocjacji pomiędzy państwami członkowskimi i wzbudza wśród decydentów wiele emocji i kontrowersji. Głównym wyzwaniem dla przywódców państw członkowskich UE stanowił nowy unijny budżet na lata 2014-2020 i projekt stworzenia zintegrowanych ram finansowych (tzw. unii bankowej). Dyskusja na temat przyszłości unii gospodarczej i walutowej, destabilizowała przebieg debaty w sprawie wieloletnich ram finansowych. Negocjacje budżetowe to bez wątpienia najtrudniejsze rozmowy między państwami UE. Nigdy w przeszłości przywódcom nie udało się dojść do porozumienia za pierwszy podejściem, już na pierwszym szczycie. Rozmowy za każdym razem odbywały się w bardzo gorącej atmosferze. W obecnej ekonomicznej rzeczywistości Europy: kryzys zadłużenia publicznego w strefie euro, ostre środki oszczędnościowe większości krajów UE, spowolnienie gospodarcze, wzrost bezrobocia powodują, że negocjacje są jeszcze bardziej skomplikowane¹⁷. Dodatkowo spokojnym dyskusjom nad

¹⁵ J. Haug, A. Lamas-Soure, G. Verhofstadt (red.), *Europe for Growth. For a Radical Change in Financing the EU*, Bruksela 2011 r.

¹⁶ Z. Szpringer, *Budżet Unii Europejskiej a budżet państwa Polski*, „Biuro Analiz Sejmowych” Nr 3(31), 2012, s. 133-160.

¹⁷ Zob. *Budżet UE w dobie kryzysu*, Komisja Europejska, www.ec.europa.eu/polska/news/110124_debata_budzetowa_pl.htm, 20.02.2013 r.; J. Lewandowski, *Budgetary resolve*, European Commission, www.ec.europa.eu/commission_2010-2014/lewandowski/library/media/Gov2_J_Lewandowski_Budgetary%20resolve_en.pdf, 20.02.2013 r.; J. Lewandowski, *Don't slash the EU budget*, Warsaw, „Business Journal” z 12.03.2012 r.; Annual Growth Survey: Macroeconomic report, European Commission, www.ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/annual-growth-surveys/index_en.htm, 30.07.2013 r.; M. Koczor, P. Tokarski, *Gospodarka Unii Europejskiej Reakcja na kryzys i perspektywy na nowe dziesięciolecie*, Warszawa 2011 r.

budżetem nie sprzyjał brytyjski odwrót od UE. Premier Wielkiej Brytanii David Cameron zapowiedział rozpisanie między 2015 a 2017 rokiem referendum dotyczącego wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej¹⁸. Brytyjczycy są niezadowoleni z obecnego kształtu Unii i kierunku, w którym zmierza. Według premiera sceptycyzm brytyjskiej opinii publicznej wobec UE rośnie od pewnego czasu a obecnie jest największy w historii¹⁹.

Unijny budżet na lata 2014-2020 był sprawdzianem siły, jedności Unii Europejskiej i konfrontacją o unijne pieniądze i redukcję wydatków. Główną osią negocjacji budżetowych na lata 2014-2020 były planowane cięcia. Kryzys finansowy wywarł wpływ na ograniczenie dynamiki wzrostu dochodów budżetowych państw członkowskich, tym samym nadwerężył możliwości budżetowe nawet najbogatszych państw członkowskich Unii. Każde państwo zabiegało o to, aby wpłata do unijnej kasy była jak najmniejsza, a równolegle chciało w jak największym stopniu korzystać ze środków z funduszy unijnych. Kryzys spowodował zatrzymanie lub spowolnienie inwestycji państwowych mających spowodować pobudzenie wzrostu gospodarczego. Najwięksi płatnicy netto do unijnej kasy (głównie Wielka Brytania, Francja, Niemcy, Holandia i Austria) zajęli stanowisko, że cięcia budżetowe w państwach członkowskich muszą znaleźć odzwierciedlenie w nowym budżecie Unii na lata 2014-2020, a z Brukseli musi popłynąć sygnał oszczędnego i zrównoważonego gospodarowania. Presja na oszczędności na poziomie Unii ze strony najbogatszych państw była więc ogromna. Na negocjacje budżetowe wpływ miały wąsko zdefiniowane interesy narodowe i tendencja do zachowania status quo²⁰.

Budżet UE miał być niższy niż zaproponowała KE. Spór występował o to jak daleko iść z cięciami. Dodatkowo nigdy w historii Unii do negocjacji nie przystępowało aż dwadzieścia siedem różnych pod względem rozwoju gospodarczego państw. W pracach nad WRF na lata 2007-2013 nie brała udziału Rumunia i Bułgaria. Nowe państwa członkowskie Unii, w tym Polska, musiały zgodzić się na tzw. okresy przejściowe (ang. *transitional periods*) wobec części płatności. W obecnej sytuacji każde państwo członkowskie domagało się równego traktowania według tych samych kryteriów.

¹⁸ *Cameron promises referendum on Britain's place in Europe*, CNN, www.edition.cnn.com/2013/01/23/world/europe/uk-cameron-europe/index.html, 30.07.2013 r.; N. Watt, *David Cameron stands firm on EU referendum date*, „The Guardian”, 22.05.2013 r.; D. Jolly, *Britain's Prime Minister Defends Decision to Seek Vote on European Union*, „The New York Times”, 24.01.2013 r.

¹⁹ *UK and the EU: Better off out or in?*, BBC, www.bbc.co.uk/news/uk-politics-20448450, 30.07.2013 r.; Ch. Clarke, *UK/EU: The Exit Cost*, *The European Council on Foreign Relations*, www.ecfr.eu/crossroads/entry/uk_eu_the_exit_cost, 30.07.2013 r.; T. Clark, *EU referendum: poll shows 49% would vote for UK withdrawal*, „The Guardian”, 24.10.2011 r.; R. Neukirch, Ch. Pauly, Ch. Scheuermann, *Europe's Next Crisis: Britain Losing Allegiance to the EU*, „Der Spiegel”, 15.10.2012.

²⁰ *EU budget*, BBC, www.news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8036097.stm, 20.02.2013 r.; *Verhärtete Fronten beim Kampf um die EU-Billion*, „Die Welt”, 22.11.2012 r.

27 członków Unii posiadało prawo prawa weta i reprezentowało bardzo często zupełnie odmienne interesy i oczekiwania w zakresie nowych wieloletnich ram finansowych²¹.

Negocjacje budżetowe były ograniczone, przez proces decyzyjny odbywający się, z udziałem państw członkowskich, który koncentrował się na ściśle określonych interesach narodowych, a nie na zapewnieniu lepszego budżetu dla Europy. Kolejnym problemem była polaryzacja stanowisk w Unii, która u progu rozpoczęcia negocjacji nigdy jeszcze nie była tak duża. W negocjacjach budżetowych nastąpiła konfrontacja nowej i starej Europy. Po jednej stronie stały państwa bogate, które więcej wpłacają do wspólnej unijnej kasy niż z niej otrzymują: Wielka Brytania, Niemcy, Holandia, Szwecja i Finlandia²². Te kraje domagały się większych cięć w budżecie²³. Po drugiej stronie zaś reszta krajów UE, w tym Polska i kraje dotknięte kryzysem: Grecja, Portugalia, Włochy i Hiszpania. Państwa te uważały, że fundusze mają sprzyjać zmniejszeniu dystansu pomiędzy krajami UE. Cięcia budżetowe nie cieszyły się poparciem biedniejszych krajów. Państwa najslabiej rozwinięte gospodarczo w UE potrzebują wsparcia finansowego, by zmniejszać dystans rozwojowy w stosunku do pozostałych krajów członkowskich. W okresie kryzysu musiałyby wyłożyć więcej pieniędzy na realizację inwestycji. Państwa te stoją na stanowisku, że zmniejszenie europejskiego budżetu osłabiłoby szanse na pobudzenie wzrostu gospodarczego w Unii Europejskiej, ponieważ budżet europejski jest prawie wyłącznie budżetem inwestycyjnym, a budżety narodowe są takie w bardzo małym stopniu. WRF to najlepszy instrument wsparcia wzrostu, jakim dysponuje UE.

Dlatego przeciwnicy okrojenia budżetu, chcąc zwiększyć swoją siłę głosu na forum UE powołali do życia Grupę Przyjaciół Funduszu Spójności. Tworzyło ją 15 państw zabiegających o zwiększenie lub przynajmniej utrzymanie roli funduszu spójności w wieloletnim budżecie unii na lata 2014-2020. Poza Polską jako największym beneficjatem netto funduszu spójności grupa skupiała: Bułgarię, Czechy, Estonię, Grecję, Hiszpanię, Węgry, Litwę, Łotwę, Malte, Portugalię, Rumunię, Słowenię, Słowację oraz Chorwację, która do Unii wejdzie w 2013²⁴. Równolegle, rosła presja, by

²¹ M. Dowgielewicz, *Slashing the EU's budget won't fix the crisis*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej, /www.msz.gov.pl/resource/1b67276f-bada-4104-964b-a725bca23b8d, 20.02.2013 r.; *Verteilungskampf zwischen den EU-Ländern beginnt*, „Die Welt“, 19.10.2010 r.

²² Płatnicy netto- kraje więcej wpłacające do budżetu UE niż z niego otrzymujące.

²³ Zob. *"EU net contributor or net recipient: Just a matter of your standpoint?"*, Deutsche Bank Research. Retrieved (18.05.2011), www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD0000000000273546.pdf, 20.02.2013r.; A. Faiola, *Britain poised for budget clash with EU*, „The Washington Post“, 21.11.2012 r.; *Verhandlungen über EU-Budget vor dem Scheitern*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, 21.11.2012 r.; *Europäische Union im Clinch über eine Billion Euro*, „Die Welt“, 01.11.2012 r.; *EU leaders brace for tough budget summit*, www.edition.cnn.com/2012/11/22/business/eu-budget-summit, 20.02.2012 r.

²⁴ Grupa Przyjaciół Polityki Spójności, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów RP, www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/grupa-przyjaciol-polityki-spojnosci-spotkala-sie-z-schulzem-i-barroso.html, 20.02.2013 r.; *Silna polityka spójności potrzebna dla tworzenia miejsc pracy i rozwoju w UE*, Parlament Europejski, www.europarl.europa.eu/news/pl/news-room/content/20121112STO55353/html/Silna-polityka-sp%C3%B3jno%C5%9Bci-potrzebna-dla-tworzenia-miejsc-pracy-i-rozwoju-w-UE, 20.02.2013 r.; *Dziś obrady grupy przyjaciół polityki spójności*, „Gazeta Wyborcza”, 13.11.2013 r.;

spełnić nowe unijne priorytety porządkowane w ramach pozycji budżetowych i budżetu zadaniowego wyznaczone w nowych WRF. W Brukseli zderzyło się ze sobą tak wiele różnych interesów, że kompromisowe rozwiązanie było trudne do osiągnięcia.

3. Etapy tworzenia budżetu na lata 2014-2020

Stronami negocjacji w sprawie wieloletnich ram finansowych są trzy instytucje Unii Europejskiej: Komisja Europejska, Rada i Parlament Europejski. Pierwszy projekt stanowiący podstawę do negocjacji w sprawie wieloletnich ram finansowych opracowuje Komisja Europejska. Rada Europejska przyjmuje akty na niego się składające (zależnie od ich rodzaju): albo razem z Parlamentem Europejskim, albo po uzyskaniu zgody lub opinii Parlamentu Europejskiego. Następnie Rada Europejska wypracowując porozumienie polityczne w kluczowych sprawach, wskazuje Radzie kierunek działań. Na forum Rady 27 państw członkowskich analizuje pakiet finansowy, negocjuje w jego sprawie i uzgadnia wspólne stanowisko co do niego²⁵. Negocjacje toczą się na czterech szczeblach: na szczeblu ekspertów (grupy robocze), na szczeblu ambasadorów (Komitet Stałych Przedstawicieli), na szczeblu ministrów (Rada), na szczeblu szefów państw i rządów (Rada Europejska). Na dokumenty w sprawie WRF składają się: dokumenty przewodniczącego Rady Europejskiej oraz Rady Europejskiej, dokumenty prezydencji, wnioski Komisji i towarzyszące mu dokumenty, inne dokumenty referencyjne, komunikaty prasowe²⁶.

Przygotowania do rozmów nad wieloletnim budżetem unii europejskiej na lata 2014-2020 rozpoczęły się kilka lat temu²⁷. Przez cały ten czas państwa członkowskie zabiegały o pozyskanie sprzymierzeńców, zainteresowanych tymi samymi obszarami polityk unijnych oraz tworzone wstępne koalicje, które miały dać przewagę w trakcie negocjacji. Prace nad unijnym budżetem były jednym z najważniejszych zadań w ramach polskiej, duńskiej i cypryjskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej²⁸. W czasie przewodnictwa Danii w Unii w pierwszym półroczu 2012 r. został

²⁵ Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, (26 październik 2012 r.), www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:PL:NOT, 20.02.2013 r.

²⁶ *Dokumenty w sprawie WRF UE*, Komisja Europejska, www.consilium.europa.eu/special-reports/mff/documents?lang=pl, 30.07.2013 r.

²⁷ *Recent documents*, European Commission, www.ec.europa.eu/budget/mff/index_en.cfm, 30.07.2013 r.

²⁸ Zob. *Dokumenty prezydencji*, Rada Unii Europejskiej, www.consilium.europa.eu/special-reports/mff/documents?lang=pl, 30.07.2013 r.; *Polska Prezydencja w Radzie UE*, www.pl2011.eu, 20.02.2013.; *Danish Presidency of the Council of the European Union*, www.eu2012.dk, 20.02.2013.; *Cyprus Presidency of the Council of the European Union*, www.cy2012.eu, 20.02.2013 r.

przedstawiony szczegółowy schemat negocjacyjny obejmujący wszystkie elementy zarówno wydatków, jak i dochodów WRF na lata 2014-2020²⁹.

Oficjalnym początkiem negocjacji budżetu na lata 2014-2020 stał się dokument Komisji Europejskiej z 29 czerwca 2011 r. „Budżet dla Europy 2020”³⁰. Komisja zaproponowała, by kwota środków na zobowiązania wynosiła 1.025 mld euro (1.05% DNB UE), środków na płatności 972 mld euro (1,00% DNB UE).

W swojej propozycji Komisja zakłada przeznaczenie na wspólną politykę rolną (WPR) 36,2% środków, zamiast 39,4% przyznanych poprzednio (41,5 % w 2013 r.). Innowacje miały dotyczyć: ekologizacji płatności bezpośrednich, konwergencji płatności, alokacji środków w ramach funduszy rozwoju obszarów wiejskich, ograniczania poziomu płatności bezpośrednich dla dużych gospodarstw rolnych. Komisja proponowała przeznaczyć na politykę spójności 36,7% środków zamiast 35% przyznanych poprzednio. Najważniejsze zmiany proponowane przez Komisję były następujące: utworzenie kategorii regionów pośrednich (75-90% średniego PKB UE), ograniczenie przydziału środków w ramach polityki spójności do 2,5% DNB danego państwa członkowskiego (obecnie 4% DNB), czasowe zezwolenie na zwiększenie współfinansowania od 5% do 10% ze strony UE, gdy państwo otrzymuje wsparcie zgodnie z art. 136 lub 143 TFUE, utworzenie wspólnych ram strategicznych dla wszystkich funduszy strukturalnych w celu przełożenia celów strategii Europa 2020 na priorytety inwestycyjne, wprowadzenie zasady warunkowości i koncentracji na wynikach. W infrastrukturze i wzajemnych połączeń na rynku wewnętrznym Komisja zaproponowała stworzenie mechanizmu „Łącząc Europę”³¹ (*Connecting Europe Facility-CEF*), który ma obejmować transgraniczny transport, energię oraz technologie informacyjno-komunikacyjne (TIK). W zakresie badań naukowych i innowacji utworzenie programu „Horyzont 2020”³². Działania na rzecz środowiska i klimatu miały zostać włączone do kluczowych polityk UE. Komisja zakładała stworzenie programu „Nowa edukacja dla Europy”³³ będącego połączeniem w jedną strukturę takich

²⁹ Zob. *Wieloletnie ramy finansowe (2014–2020) – Sekcje schematu negocjacyjnego dotyczące działów 1 (z wyjątkiem spójności i instrumentu „Łącząc Europę”), 3, 4 i 5 oraz kwestii horyzontalnych (22 marzec 2012)*, Council of the European Union, www.register.consilium.europa.eu/pdf/pl/12/st08/st08057-ad01.pl12.pdf, 20.02.2013 r.; *Wieloletnie ramy finansowe (2014–2020) – Schemat negocjacyjny (24 maja 2012 r.)*, Council of the European Union, www.register.consilium.europa.eu/pdf/pl/12/st10/st10063-re01.pl12.pdf, 20.02.2013 r.; *Wieloletnie ramy finansowe (2014–2020) – Schemat negocjacyjny (18 wrzesień 2012)*, Council of the European Union, www.register.consilium.europa.eu/pdf/pl/12/st13/st13620.pl12.pdf, 20.02.2012 r.

³⁰ *Wieloletnie ramy finansowe (29 czerwca 2011 r.)*, Council of the European Union, www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-468_pl.htm, 20.02.2013 r.

³¹ Zob. *Connecting Europe Facility*, European Commission, www.ec.europa.eu/digital-agenda/en/connecting-europe-facility, 20.02.2013 r.

³² Zob. *Horizon 2020*, European Commission, www.ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm, 20.02.2013 r.

³³ Zob. *EU budget 2014-2020: Investing today for growth tomorrow*, European Commission, http://ec.europa.eu/education/news/news2992_en.htm, 20.02.2013 r.

programów jak m.in. *Lifelong Learning Programme*, *Erasmus Mundus* oraz *Youth in Action*. Kolejnym pomysłem było stworzenie funduszu Migracja i Sprawy Wewnętrzne zamiast czterech poprzednich: Fundusz Migracyjno-Azylowy i Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego³⁴ oraz położenie dużego nacisku na Europejską Politykę Sąsiedztwa. Komisja zabrała głos w sprawie zasobów własnych Unii i zaproponowała zmianę w finansowaniu budżetu UE poprzez rezygnację z systemu pozyskiwania zasobów własnych w oparciu o VAT. Zasoby własne oparte na VAT przyczyniają się do złożoności i nieprzejrzystości systemu finansowania budżetu UE. Projekt komisji zakładał wprowadzenie dwóch nowych źródeł zasobów własnych: podatek od transakcji finansowych FTT³⁵ (z ang. *financial transaction tax*) i zmodyfikowany VAT. Celem wprowadzenia podatku od transakcji finansowych miała być konsolidacja budżetowa w państwach członkowskich, zmniejszenie fragmentacji rynku wewnętrznego usług finansowych i równe uczestnictwo instytucji finansowych w kosztach kryzysu. Podatek miał zostać wprowadzony jako element wzmocnienia wspólnego rynku UE, zakładał stawki podatkowe 0,1% od obrotu akcjami i obligacjami oraz 0,01% od transakcji na instrumentach pochodnych. Projekt Komisji Europejskiej wprowadzał zasadę „rezydencji podatkowej” (domicyl podatkowy). Podatek od transakcji finansowych miał przysługiwać państwu, w którym siedzibę ma podmiot finansowy. Zdaniem komisarza do spraw podatków Algirdasa Szemety „to jest pierwszy w świecie podatek od transakcji finansowych wprowadzony regionalnie. Ten podatek wzmocni unijny rynek wewnętrzny, poskromi nieodpowiedzialne finansowe operacje”. Wdrożenie propozycji wymagałoby jednomyślności w Radzie Unii, ale prawo głosu przysługiwać będzie tylko tym państwom członkowskim, które zdecydowałyby się na wprowadzenie podatku. Propozycja zmodyfikowanego VAT zakładała połączenie krajowego podatku VAT z unijnym. Celem zmiany miało być wprowadzenie większej równowagi do krajowych systemów VAT oraz gwarancja stabilności wpływów do UE przy ograniczonych kosztach administracyjnych i kosztach zapewnienia zgodności z przepisami, ponoszonych przez administracje krajowe i przedsiębiorstwa³⁶.

³⁴ *Funding home affairs beyond 2013*, European Commission, www.ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/funding-home-affairs-beyond-2013/index_en.htm, 20.02.2013 r.

³⁵ Zob. *Taxation of the financial sector*, European Commission, www.ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/other_taxes/financial_sector/, 20.02.2013 r.

³⁶ *Wieloletnie ramy finansowe (29 czerwca 2011 r.)*, Council of the European Union, www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-468_pl.htm, 20.02.2013 r.; *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Budżet z perspektywy „Europy 2020” część 1 (29 czerwca 2011 r.)*, Council of the European Union, www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SPLIT_COM:2011:0500%2801%29:FIN:PL:PDF, 20.02.2011 r.; *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Budżet z perspektywy „Europy 2020” część 2 (29 czerwca 2011 r.)*, Council of the European Union, www.eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=SPLIT_COM:2011:0500%2802%29:FIN:PL:PDF, 20.02.2011 r.; *Porozumienie międzyinstytucjonalne między Parlamentem Europejskim, Radą i Komisją o współpracy w sprawach budżetowych i o należyłym zarządzaniu finansowym (29 czerwca 2011 r.)*, Council of the European Union, www.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0403:FIN:PL:PDF, 20.02.2011 r.

Propozycja Komisji zakładała reformę systemu rabatów we wpłatach do budżetu Unii poprzez wprowadzenie systemu kwot ryczałtowych powiązanych z poziomem dobrobytu państw członkowskich. Dotyczyło to Wielkiej Brytanii, Austrii, Niemiec, Holandii i Szwecji. Projekt zakładał pięciodziałowy układ pozycji wydatkowych: spójność (prawie 37% całości), konkurencyjność i innowacyjność (około 11%), rolnictwo (ponad 37%), sprawy wewnętrzne (około 2%), działania zewnętrzne (około 7%) oraz wydatki na administrację (6%). Przedstawiona propozycja nie uzyskała zgody krajów-płatników netto, przede wszystkim Wielka Brytania żądała cięć rzędu 100-200 mld euro³⁷.

Przewodniczący Rady Europejskiej, Herman Van Rompuy, zaproponował projekt konkluzji w sprawie Wieloletnich Ram Finansowych. Projekt siedmioletniej perspektywy finansowej przedstawiony przez Komisję Europejską w wysokości ponad 1000 mld euro: został przez niego obniżony o około 75 mld euro. Wobec tego wydatki UE miały kształtować się na poziomie 973,2 mld euro w tzw. zobowiązaniach. Poprzedni Budżet UE na lat 2007-13 wynosił 993 mld euro a więc był wyższy o 20 mld euro. Plan Van Rompuy'a nie został zaaprobowany przez państwa członkowie Unii w tym głównie największych płatników netto³⁸.

Podczas szczytu Rady Europejskiej, w dniach 22–23 listopada 2012 roku Przewodniczący Rady Europejskiej przedstawił kolejną, zmodyfikowaną propozycję, w której nastąpiło przesunięcie środków pomiędzy poszczególnymi obszarami. Cięcia w projekcie nowych wieloletnich ram finansowych nie wzrosły ale zostały inaczej rozłożone. Wydatki na konkurencyjność i badania zostały zredukowane o 13 mld euro, działania w zakresie bezpieczeństwa i obywatelstwa o 1,6 mld euro, a linia budżetowa pt. „Globalna Europa” na działania w polityce zagranicznej o 5 mld euro. Dwie polityki, w których odnotowano wzrost w tej propozycji, to polityka spójności, wzrost o 11 mld euro oraz rolnictwo o 8 mld euro. Nowatorskim pomysłem Przewodniczącego było prowadzenie dodatkowego hamulca, opierającego się na zasadzie, że żaden kraj nie może dostać więcej funduszy spójności w nowej siedmioletce niż 110% tego, co przypadało dla niego w poprzednich wieloletnich ramach finansowych 2007-2013. Propozycja ta była, niekorzystna dla Słowacji, ale już nie dla Polski, gdyż polskie fundusze wzrastają w mniejszym stopniu. „Prezenty” w polityce spójności jak i rolnictwie otrzymało kilka państw, chociażby borykające się z kryzysem zadłużenia Grecja i Portugalia dostały specjalne zapisy – ich alokacje w polityce spójności będą o 1 mld euro większe. Dla Hiszpanii to aż 2,75 mld euro więcej w funduszach strukturalnych i wzrost w dopłatach

³⁷ Tamże.

³⁸ *Van Rompuy tables €950-billion budget proposal*, European Union Information Website, www.euractiv.com/euro-finance/van-rompuy-tables-950-budget-pro-news-516056, 20.02.2013 r.; *Nowa propozycja budżetu Unii Europejskiej: 75 mld euro cięć?*, „Gazeta Wyborcza”, 13.11.2012 r.

bezpośrednich dla rolników. Propozycja Van Rompuy'a nie zakłada nowych zmian w części dotyczącej finansowania budżetu m.in., takich jak podatek od transakcji finansowych i rabaty. Projekt zakładał utrzymanie rabatu dla Wielkiej Brytanii i zmiany w wysokościach składek dla innych największych płatników netto: Niemiec, Holandii i Szwecji. Postulaty zaproponowane przez Van Rompuy'a nie objęły cięć w unijnej administracji, których domagał się premier Wielkiej Brytanii David Cameron³⁹.

Brytyjczycy i Niemcy domagali się dalszych redukcji o 30 mld euro w wydatkach UE, m.in. na administrację, niż zaproponował przewodniczący Rady Europejskiej. Premier David Cameron żądał zamrożenia nowego, wieloletniego budżetu Unii na poziomie z 2011 r. powiększonego o wskaźnik inflacji⁴⁰. Dla Polski nowy projekt Przewodniczącego Komisji Europejskiej oznaczał w stosunku do pierwotnego planu o 1,5 mld euro mniej środków w polityce spójności pomimo to nasz kraj otrzymałby około 72,4 mld euro na następne 7 lat, podczas gdy w obecnym budżecie na lata 2007-2013, Polsce przypadło niecałe 68 mld euro⁴¹.

W związku z negocjacjami budżetowymi, często poruszonym tematem stał się rabat w wysokości składki wpłacanej przez Wielką Brytanię do wspólnej unijnej kasy⁴². Od samego początku rabat brytyjski był obiektem sporów i konfliktów wewnątrz Unii Europejskiej, ponieważ współfinansowany jest przez inne kraje członkowskie, których wpłaty do unijnego budżetu uległy podwyższeniu. Również Niemcy, Holandia, Austria i Szwecja korzystają z wyjątków dotyczących finansowania rabatu przyznanego Wielkiej Brytanii („rabaty na rabat”!) i mają niższą stawkę składek opartych na VAT, a ponadto Holandia i Szwecja korzystają ze zmniejszenia składek krajowych opartych na krajowym DNB⁴³.

Interesy państw członkowskich Unii Europejskiej domagających się cięć w unijnym budżecie nie są tożsame. Wielka Brytania zabiega o zmniejszenie swoich wpłat, chociaż i tak ma rabat, równolegle ubiega się o zwiększenie pomocy dla państw i terytoriów będących poza UE, które są

³⁹ *Speech by President of the European Council Herman Van Rompuy at the European Parliament (22 listopad 2012 r.)*, Council of the European Union www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/137683.pdf, 20.02.2013 r.; *Van Rompuy will EU-Budget mit Milliardenplan retten*, „Die Welt”, 23.11.2012 r.

⁴⁰ *EU budget: David Cameron says deal 'not good enough'*, [/www.bbc.co.uk/news/uk-politics-20461226](http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-20461226), 20.02.2013 r.

⁴¹ S. Rogers, *EU budget: how much does each country pay and where does it get spent?*, „The Guardian”, 22.11.2012 r.; *The EU budget marathon*, <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-20442884>, 20.02.2013 r.

⁴² *Zob. Rabat brytyjski*, Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/moreinfo/mff/mff-ukrebate?lang=pl, 20.02.2013 r.; *Na czym polega tzw. rabat brytyjski?*, Centrum Informacji Europejskiej, www.cie.gov.pl/www/quest.nsf/DocByWykazZmian/26C3FAA1A16B9131C1256E8600280105?open, 20.02.2013 r.; *Frankreich und Italien wollen Briten-Rabatt kappen*, „Die Welt” 09.11.2012 r.

⁴³ *Zob. K. Żukrowska, Budżet ogólny Unii Europejskiej*, Warszawa 2009 r.; *EU multiannual financial framework (MFF) negotiations*, Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/special-reports/mff/own-resources, 30.07.2013 r.

związane z Wielką Brytania. Francja i Włochy zabiegają o zwiększenie środków na wspólną politykę rolną będąc jej największymi beneficjentami⁴⁴.

Mimo nie osiągnięcia konsensusu podczas listopadowego szczytu, członkowie Rady Europejskiej przyznali, że udało się dokonać pewnych postępów w rozmowach na temat WRF⁴⁵. Przewodniczący Rady Europejskiej Herman Van Rompuy zapewnił o „dużym potencjale zgodności” i szansach na dojście do porozumienia w tej sprawie na początku 2013 roku⁴⁶. Pierwsze konsultacje w tej sprawie rozpoczęły się podczas szczytu UE w grudniu 2012 roku poświęconego m.in. wspólnemu nadzorowi bankowemu i w Oslo podczas wręczenia Unii Europejskiej pokojowej Nagrody Nobla. Powszechny był pogląd, że kolejny unijny szczyt szefów rządów i państw UE zakończy się porozumieniem⁴⁷.

Na szczycie Rady Europejskiej, który odbył się 7-8 listopada 2013 roku, osiągnięto porozumienie w sprawie kolejnych Wieloletnich Ram Finansowych, w których określone są priorytety budżetowe UE na lata 2014–2020⁴⁸. Przyjęta kwota budżetu jest niższa od proponowanej przez Komisję Europejską i poprzednich ramach na lata 2007-2013 o 38 mld euro. WRF na lata 2007-2013 opiewały na kwotę 1035 mld euro a obecne wynoszą 997 mld euro. Rada Europejska osiągnęła polityczne porozumienie co do tego, że maksymalna ogólna kwota na wydatki dla UE w latach 2014-2020 w środkach na zobowiązania wynosi 959, 988 mld euro, co stanowi 1,00% DNB UE, a w środkach na płatności – 908, 400 mld euro, co stanowi 0,95% DNB UE⁴⁹. Nienaruszony pozostał brytyjski rabat we wpłatach do budżetu Unii. Rabaty przyznano również Niemcom, Holandii, Szwecji,

⁴⁴ R. Clancy, *EU Budget: as it happened - November 22, 2012*, „The Telegraph”, 22.10.2012 r.; *Merkel, Cameron set to clash over EU cash with Hollande*, www.euronews.com/2013/02/07/merkel-cameron-set-to-clash-over-eu-cash-with-hollande/, 20.02.2013 r.; S. Rogers, *EU budget interactive: where does your money go?*, „The Guardian”, 22.10.2012 r.; *EU budget summit opens with hard bargaining*, www.bbc.co.uk/news/world-europe-20435667, 30.07.2013 r.

⁴⁵ *Statement by the Members of the European Council (23 listopada 2012 r.)*, Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/133723.pdf, 20.02.2013 r.; K. Volkery, *Deadlock in Brussels: EU Budget Summit Heading toward Failure*, „Der Spiegel”, 23.11.2012 r.; *EU-Haushaltsgipfel endet im Streit*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 23.11.2012 r.; *EU-Gipfel scheitert am 1008-Milliarden-Euro-Etat*, „Die Welt”, 23.11.2013 r.; K. Adam, *European Union budget talks collapse*, „The Washington Post”, 23.11.2013 r.

⁴⁶ *Remarks by President Herman Van Rompuy following the European Council (23 listopada 2012)*, Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/133724.pdf, 20.02.2013 r.; *Divisive EU budget talks break up without deal*, CNN, www.edition.cnn.com/2012/11/23/business/eu-budget-summit, 20.02.2013 r.

⁴⁷ *Oświadczenie członków Rady Europejskiej 23 listopada 2012 r.*, Rada Europejska, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/PL/ec/133734.pdf, 20.02.2013 r.

⁴⁸ *EU Budget Commissioner Janusz Lewandowski on the outcome of the European Summit*, European Commission, www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-85_en.htm, 20.02.2013 r.; *MFF agreed by EU leaders*, Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/homepage/highlights/mff-agreed-by-eu-leaders?lang=en, 20.02.2013 r.; *EU leaders agree historic cut in long-term budget*, CNN, www.edition.cnn.com/2013/02/08/world/europe/eu-budget-summit, 20.02.2013 r.

⁴⁹ *European firms slash travel budgets*, www.edition.cnn.com/2012/11/08/business/business-travel-spending-europe, 20.02.2013 r.

Austrii i Danii⁵⁰. Nowe Wieloletnie Ramy Finansowe są skonstruowane dla Unii Europejskiej liczącej 28 państw członkowskich przy roboczym założeniu, że Chorwacja przystąpi do Unii w 2013 roku. Wydatki zostały pogrupowane w sześciu działach mających odzwierciedlać polityczne priorytety⁵¹.

Tabela 2. WRF 2014–2020 vs. WRF2007 – 2013

	WRF 2014-2020	WRF 2007-2013	WRF 2014-20 vs. WRF 2007- 2013
Środki na zobowiązania	mld EUR	mld EUR	EUR
1. Inteligentny wzrost gospodarczy sprzyjający włączeniu społecznemu	450.763	446.310	+4,5 mld
1a. Konkurencyjność na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia	125.614	91.495	+34,1 mld
1b. Spójność gospodarcza, społeczna i terytorialna	325.149	354.815	-29,7 mld
2. Trwały wzrost gospodarczy: zasoby naturalne	373.179	420.682	-47,5 mld
3. Bezpieczeństwo i obywatelstwo	15.686	12.366	+3,3 mld
4. Globalny wymiar Europy	58.704	56.815	+1,9 mld
5. Administracja	61.629	57.082	+4,5 mld
6. Wyrównania	27	n/a	+0,027 mld
Środki na zobowiązania ogółem	959.988	994.176	-35,2 mld
jako procent DNB	1,00%	1,12%	
Środki na płatności ogółem	908.400	942.778	-34,4 mld
jako procent DNB	0,95%	1,06%	
Rezerwa na pomoc nadzwyczajną	1960	1.697	+0,3 mld
Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji	1050	3.573	-2,5 mld
Fundusz Solidarności	3500	7.146	-3,6 mld

⁵⁰ *Conclusions on the Multiannual Financial Framework (8 luty 2013 r.)*, Council of the European Union www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/135344.pdf, 20.02.2013 r.; *Konkluzje Wieloletnie Ramy Finansowe (7-8 luty 2013 r.)*, Rada Europejska, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/PL/ec/135366.pdf 20.02.2013 r.

⁵¹ M. John, P. Griffiths, *EU leaders strike deal on long-term austerity budget*, „Reuters” z 08.02.2013 r.; N. Watt, *EU agrees historic budget deal after all-night talks*, „The Guardian”, 08.02.2013 r.; F. Edel, *Merkel und Cameron setzen EU-Sparhaushalt durch*, „Die Welt”, 08.02.2013 r.

Instrument elastyczności	3300	1.429	+1,9 mld
Europejski Fundusz Rozwoju	26.984	26.826	+0,2 mld
Środki nieobjęte ramami ogółem	36.794	40.670	-3,9 mld
jako procent DNB	0,04%	0,05%	
Ramy ogółem + środki nieobjęte ramami	996.782	1.035.031	-38,2 mld
jako procent DNB	1,04%	1,17%	

Źródło: opracowanie własne na podstawie : *Conclusions on the Multiannual Financial Framework (8 luty 2013 r.)*, Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/135344.pdf, 20.02.2013 r.

Na mocy decyzji Rady Europejskiej maksymalne wydatki Unii Europejskiej wyniosą 959,99 mld euro w zobowiązaniach, co odpowiada 1,0% unijnego dochodu narodowego brutto (DNB). Oznacza to, że ogólny pułap wydatków realnie obniżył się o 3,4% w stosunku do WRF 2007-2013. Pułap ogólnych płatności ustalono na poziomie 908,40 mld EUR w porównaniu z 942,78 mld EUR w poprzednich ramach finansowych. W płatnościach nastąpiło zwiększenie środków finansowych na badania naukowe, innowacje i edukacja. Pułap w poddziale konkurencyjność wzrósł o ponad 37% w stosunku do finansowania 2007-2013. Zobowiązano się podnieść środki finansowe na program badawczy „Horyzont 2020” i na program „Erasmus dla wszystkich” jak również utworzyć instrument „Łącząc Europę”, przeznaczony na rozbudowę europejskich sieci transportowych, energetycznych i cyfrowych. Państwa członkowskie Unii Europejskiej otrzymały dłuższy czas na rozliczanie projektów. Alokacje z danego roku będą musiały być wypłacone w ciągu 4 lat a nie 3 lat. Nieodzyskiwany VAT będzie wydatkiem kwalifikowanym a więc samorządy będą mogły zmniejszyć swój rzeczywisty wkład własny w projekty europejskie.

Przewodniczący KE Jose Manuel Barroso prezentuje stanowisko, iż Komisja Europejska preferuje porozumienie zbliżone do pierwotnych propozycji przygotowanych przez nią, niemniej jednak decyzja państw członkowskich Unii to maksimum, które udało się wspólnie osiągnąć, a WRF „mogą stać się ważnym katalizatorem wzrostu gospodarczego i zatrudnienia”⁵². W podsumowaniu szczytu Przewodniczący Rady Europejskiej Herman Van Rompuy stwierdził, że porozumienie to

⁵² *Speech by President Barroso on the outcome of the European Council meeting on the Multiannual Financial Framework of 7-8 February 2013(18 luty 2013)*, www.europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-130_en.htm, 20.02.2013 r.

wskazuje na „poczucie wspólnej odpowiedzialności” europejskich przywódców. Podkreślił, że udało się ustalić „budżet umiaru”, i niezbędny dla przyszłości⁵³.

Niższy budżet to sukces polityczny państw będących największymi płatników netto i domagających się cięć m.in. Wielkiej Brytanii i Niemiec. Niemiecko-brytyjskiego sojuszu („Merkeron”) to dwaj główni zwycięzcy zakończonego szczytu. Brytyjskiego premiera za wielki sukces uznają Przyjęcie wieloletniego budżetu UE, która zakłada istotne cięcia i utrzymanie rabatu brytyjskiego⁵⁴. W podobnym tonie wypowiedziała się Kanclerz Angela Merkel, która określiła wynik szczytu UE jako sukces dla Niemiec i całej Unii Europejskiej. Podkreśliła znaczenie sprawiedliwego podziału obciążeń między poszczególnymi płatnikami netto. Uzgodniony budżet „wspiera wzrost, konkurencyjność i zatrudnienie, a więc jest skierowany ku przyszłości”. Zdaniem Angeli Merkel 8 lutego 2013 roku szefowie rządów i państw 27 krajów dali dowód swej solidarności⁵⁵. Prezydent Francji Francois Hollande określił porozumienie w sprawie nowego unijnego budżetu jako „dobry kompromis”, podkreślając że wyższego budżetu niż 960 mld euro niż nie można było osiągnąć. Również premier Donalda Tusk stwierdził, że Polska odniosła w Brukseli „duży sukces negocjacyjny”⁵⁶.

8 lutego 2013 w Parlamencie Europejskim miała miejsce debata z udziałem Przewodniczącego Rady Europejskiej Hermana Van Rompuy i Przewodniczącego Komisji José Manuela Barroso na temat porozumienia osiągniętego na szczycie UE w dniach 7-8 lutego 2013 roku⁵⁷.

13 marca 2013 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie konkluzji ze szczytu Rady Europejskiej w dniach 7-8 lutego 2013 roku dotyczących Wieloletnich Ram Finansowych. W rezolucji „przyjmuje do wiadomości konkluzje Rady Europejskiej w sprawie WRF, które stanowią jedynie polityczne porozumienie pomiędzy szefami państw i rządów; odrzuca to porozumienie w obecnym kształcie, ponieważ nie odzwierciedla ono priorytetów i wątpliwości przedstawianych przez Parlament, zwłaszcza w rezolucji z 23 października 2012 r., oraz pomija rolę i kompetencje

⁵³ *Press conference by Herman Van Rompuy, Friday, February 8, 2013 at 17.00 (8 luty 2013 r.)*, Council of the European Union, www.video.consilium.europa.eu/webcast.aspx?ticket=775-980-12483, 20.02.2013 r.

⁵⁴ *European Council press conference on EU budget agreement (08 luty 2013 r.)*, Prime Minister David Cameron, <http://www.number10.gov.uk/news/european-council-press-conference-on-eu-budget-agreement/>, 20.02.2013 r.

⁵⁵ *EU's multiannual financial framework to 2020 in place (8 luty 2013 r.)*, Bundesregierung www.bundesregierung.de/Content/EN/Reiseberichte/2013/2013-02-08-bruessel-er.html?jsessionid=3A891DAFE5368F2C02E095C61B8B5009.s2t1, 20.02.2013 r.

⁵⁶ *441 mld zł dla Polski w budżecie UE! (8 luty 2013 r.)*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów RP, www.kprm.gov.pl/multimedia/wideo/441-mld-zl-dla-polski-w-budzecie-ue.html, 20.02.2013 r.

⁵⁷ *Parlament gotowy do negocjacji długoterminowego budżetu UE (19.02.2013 r.)*, Parlament Europejski, www.europarl.europa.eu/news/pl/pressroom/content/20130218IPR05906/html/Parlament-gotowy-do-negocjacji-d%C5%82długoterminowego-bud%C5%BCetu-UE, 30.07.2013 r.; *Der Mehrjährige Finanzrahmen der EU 2014-2020*, Das Bundesfinanzministerium der Bundesrepublik Deutschland, www.bundesfinanzministerium.de/Content/DE/Standardartikel/Themen/Europa/EU_auf_einen_Blick/EU_Haushalt/2012-02-26-mehrjaehriger-finanzrahmen-der-eu-2014-2020.html, 30.07.2013 r.

Parlamentu ustanowione Traktatem z Lizbony; uważa, że przedmiotowego porozumienia, które będzie obowiązywało Unię przez kolejne siedem lat, nie wolno zaakceptować bez spełnienia pewnych zasadniczych warunków. Parlament Europejski dał swojemu zespołowi negocjującemu mandat do prowadzenia negocjacji z Radą nad całościowym pakietem WRF na podstawie rezolucji z 23 października 2012 roku⁵⁸.

6 maja 2013 roku spotkanie przewodniczącego Komisji Europejskiej José Manuela Barroso, przewodniczącego Parlamentu Europejskiego Martina Schulza i przewodniczącego Rady Europejskiej Taoiseach Enda Kenny, zakończyło bieżący impas i utorowało drogę do rozpoczęcia negocjacji politycznych w sprawie przyszłego budżetu Unii Europejskiej 2014-2020 między Radą, Parlamentem i Komisją oraz budżetu korygującego na 2013⁵⁹.

14 maja Rada osiągnęła porozumienie polityczne w sprawie projektu budżetu korygującego nr 2, w oparciu o podejście dwustopniowe, czyli porozumienie w sprawie projektu budżetu korygującego na poziomie 7 300 mln EUR i zobowiązanie do powrócenia do tej kwestii i jeszcze w tym roku, by dostosować się do zweryfikowanych kwot dodatkowych na podstawie wniosków Komisji⁶⁰.

27 czerwca 2013 Rada zatwierdziła porozumienie z Parlamentem Europejskim w sprawie projektu rozporządzenia ustanawiającego Wieloletnie Ramy Finansowe UE (WRF) na lata 2014-2020⁶¹. Unijny budżet, który przywódcy państw wynegocjowali w lutym w Brukseli,

⁵⁸ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 13 marca 2013 r. w sprawie konkluzji ze szczytu Rady Europejskiej w dniach 7-8 lutego br. dotyczących wieloletnich ram finansowych (2012/2803(RSP)), Parlament Europejski, [www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0078+0+DOC+XML+V0//PL](http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0078+0+DOC+XML+V0//PL/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0078+0+DOC+XML+V0//PL), 30.07.2013 r.; K.D. Frankenberger, *Europaparlament lehnt Finanzrahmen ab*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 13.03.2013 r.; *MEPs reject EU budget deal*, Euronews, www.euronews.com/2013/03/13/meps-reject-eu-budget-deal/, 30.07.2013 r.; J. Kanter, *Parliament Rejects European Budget Agreement*, „The New York Times” z 13.03.2013 r.; F. Eder, *EU-Parlament fordert Regierungen zum Fernduell*, „Die Welt”, 13.03.2013 r.

⁵⁹ *Green light to launch formal talks on EU budget for 2014-2020* (07.05.2013 r.), Unia Europejska, www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-410_en.htm, 30.07.2013 r.

⁶⁰ *Nowe wieloletnie ramy finansowe – Stan prac (14 maja 2013 r.)*, Rada Unii Europejskiej, www.register.consilium.europa.eu/pdf/pl/13/st09/st09486.pl13.pdf, 30.07.2013 r.

⁶¹ *Council approves MFF agreement*, 28.06.2013 (28 czerwiec 2013 r.), Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/genaff/137642.pdf, 30.07.2013 r.; *Political agreement on EU's future budget 2014-2020* (28 czerwiec 2013 r.), European Commission, www.ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/archives/2013/06/20130627_1_en.htm, 30.07.2013 r.; *Herman Van Rompuy, President of the European Council, welcomes the agreement on the MFF 2014-2020* (28 czerwiec 2013 r.), Council of the European Union, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/137629.pdf, 30.07.2013 r.; *Multiannual Financial Framework: political agreement reached – Statement by President Barroso following his meeting with the President of the European Parliament, Martin Schulz, and Taoiseach Enda Kenny for the Irish Presidency of the Council* (28 czerwiec 2013 r.), European Commission, www.europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-583_en.htm, 30.07.2013 r.; Klaus-Dieter Frankenberger, *Kein Sieg für die Sturheit*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 27.06.2013 r.; *Staats- und Regierungschefs billigen EU-Haushalt*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 28.06.2013 r.; *Jest porozumienie ws. budżetu UE na lata 2014-20. Bardzo dobrego dla Polski*, „Gazeta Wyborcza”, 07.06.2013 r.; R. Ruitenberg, *EU Reaches Deal Reshaping Bloc's Farm Policy in Next 7 Years*, „The Washington Post”, 27.06.2013 r.; *European Union Makes Surprise*

musi być zatwierdzony przez Parlament Europejski głosami ponad połowy składu izby. Eurodeputowanym nie podobały się oszczędności w budżecie i duże różnice pomiędzy tzw. zobowiązaniami a płatnościami, które są mniejsze od zobowiązań. Szefowie największych frakcji w PE uważali, że porozumienie Rady Unii Europejskiej z 8 lutego 2013 osłabi zamiast umocni konkurencyjność gospodarki europejskiej⁶². Parlament Europejski uważał, że ustalone przez Radę Europejską WRF 2014-2020 są zbyt niskie, jednak w przedłużającym się kryzysie nie było szans na ich podwyższenie⁶³.

3 lipca 2013 Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie porozumienia politycznego dotyczącą Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2014–2020, podkreślił, że „jest przygotowany poddać rozporządzenie w sprawie WRF i nowe porozumienie międzyinstytucjonalne pod głosowanie wczesną jesienią, jak tylko spełnione zostaną niezbędne warunki techniczne i prawne do finalizacji odpowiednich dokumentów, tak by odzwierciedlały one ogólne porozumienie osiągnięte między Radą i Parlamentem”⁶⁴. Rezolucja jest polityczną deklaracją poparcia dla ustaleń w sprawie budżetu pomiędzy rządami krajów członkowskich a Parlamentem Europejskim. Jesienią Parlament podda pod głosowanie przepisy wdrażające nowy budżet. Parlament Europejski m.in. chciał, by przywódcy krajów UE zobowiązali się do rewizji budżetu na jego półmetku, co dałoby możliwość jego zwiększenia, gdy Unia wyjdzie z kryzysu; możliwości przesuwania niewykorzystanych pieniędzy budżetowych między poszczególnymi latami tak, by nie wracały do kasy krajów płatników⁶⁵. Przyjęcie WRF 2014-2020 przez europosłów pozwoli na zatwierdzenie szczegółowych przepisów o funduszach rolnych i w polityce spójności⁶⁶.

Pomimo, iż budżet UE na lata 2014-2020 jest mniejszy w porównaniu do poprzedniego, jednak Polska otrzymała więcej środków. W latach 2007-2013 Polsce przypadało 102 mld euro a w nowych WRF 106 mld euro, co daje sumę większą o 4 mld euro. W kwocie 105,8 mld euro: na

Deal on Budget, „The New York Times” z 27.06.2013 r.; *Fast eine Billion Euro für sieben Jahre*, Tagesschau, www.tagesschau.de/wirtschaft/eu-finanzrahmen100.html, 30.07.2013 r.; *Breakthrough deal on EU budget for 2014-2020*, „Deutsche Welle”, 27.06.2013 r.

⁶² *Unijny budżet: PE ostrzega – zgoda Rady to zaledwie początek (11 luty 2013 r.)*, Parlament Europejski, www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/content/20110429FCS18370/1/html/Unijny-bud%C5%BCet-PE-ostreza-zgoda-Rady-to-zaledwie-pocz%C4%85tek, 20.02.2013 r.

⁶³ *Jest porozumienie ws. budżetu UE na 2014-2020*, „Rzeczpospolita”, 27.06.2013 r.

⁶⁴ *Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 3 lipca 2013 r. w sprawie porozumienia politycznego w sprawie wieloletnich ram finansowych na lata 2014–2020 (3 lipiec 2013 r.)*, Parlament Europejski, www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0304+0+DOC+XML+V0//PL&language=PL, 30.07.2013 r.; *Milliardenversprechen ohne Zahlungsgarantie*, www.tagesschau.de/wirtschaft/eu-mehrjaehriger-finanzrahmen102.html, 30.07.2013 r.

⁶⁵ T. Bielecki, *Europosłowie potwierdzili ugodę w sprawie budżetu UE na lata 2014-2020*, „Gazeta Wyborcza”, 03.07.2013 r.

⁶⁶ *Parliament adopts resolution on MFF 2014-2020 - Statement by Financial Programming and Budget Commissioner Janusz Lewandowski*, European Commission (3 lipiec 2013r.), www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-646_en.htm, 30.07.2013 r.

politykę spójności przeznaczono 72,9 mld euro, a na politykę rolną 28,5 mld euro. W porównaniu do WRF 2007-2013 na politykę spójności Polska otrzymuje prawie 4 mld euro więcej, czyli 72,9 mld euro. To trochę więcej niż zakładała listopadowej propozycja Przewodniczącego Rady Hermana Van Rompuy (72,4 mld euro), ale mniej niż propozycja KE z czerwca 2012 roku (76 mld euro). To daje Polsce pozycję największego beneficjenta funduszy UE w latach 2014-2020: 22,5 proc. wszystkich funduszy w polityce spójności przypadło Polsce w poprzedniej perspektywie (było to 19,5%). Na Wspólną Politykę Rolną Polska otrzyma 28,5 mld euro, czyli ok. 1,5 mld więcej niż z poprzednim wieloletnim budżecie Unii. W listopadowej propozycji Przewodniczącego Rady Hermana Van Rompuy Polska miała otrzymać około 32 mld euro a w dokumencie opracowanym przez KE prawie 35 mld euro. Więcej środków przyznano Polsce w ramach pierwszego filaru, z których finansowany jest m.in. system dopłat do gruntów rolnych. Pierwotna propozycja KE zakładała przyznanie Polsce ponad 19,168 mld euro na dopłaty bezpośrednie. Projekt Przewodniczącego Rady Hermana Van Rompuy zmniejszył kwotę o 1 proc. do 18,739 mld euro, a na ostatnim szczycie obcięto kolejne środki, w sumie zabierając nam 2,2 proc. ze środków wstępnie zaproponowanych przez KE. W nowej perspektywie dopłaty w całości będą finansowane przez Brukselę. W poprzednich WRF UE dopłacała 25 proc., a resztę Polska. Później stopniowo z każdym rokiem udział pieniędzy unijnych zwiększał się, aż do 90 proc. w roku 2012. Nastąpiło jednak zmniejszenie środków o ok. 3 mld euro w II filarze – polityka rozwoju obszarów wiejskich czyli 9,5 mld euro. Zmiana nastąpiła przy podziale środków pomiędzy te dwa filary. W poprzedniej perspektywie środki były dzielone pół na pół pomiędzy I i II filar. Kolejna modyfikacja nastąpiła przy dopłatach bezpośrednich: do tej pory Polska mogła zwiększać rolnikom dopłaty bezpośrednie z krajowego budżetu a obecnie nie ma takiej możliwości. Polsce udało się wynegocjować, że VAT płacony przez m.in. samorządy terytorialne przy okazji inwestycji finansowych przez UE będzie mógł być pokrywany ze środków unijnych (tzw. kwalifikowalność VAT). Daje korzyść w wysokości prawie 7 mld euro. Polskie wpłaty do wspólnej unijnej kasy mogą wynosić w latach 2014-2020 około 3,7-3,8 mld euro rocznie⁶⁷. Oprócz kwot przyznanych w ramach WRF ważne jest przyjęcie regulacji prawnych określających zasady i warunki wydatkowania pieniędzy np. kwalifikowalność VAT, zaliczki, warunkowość, wkład minimalny, sposób rozliczania z Brukselą.

⁶⁷ *Fundusze Europejskie 2014-2020 – informacje ogólne*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, www.mrr.gov.pl/fundusze/fundusze_europejskie_2014_2020/strony/start.aspx, 30.07.2013 r.

4. Zakończenie

Wieloletnie Ramy Finansowe są liczbowym wyrażeniem priorytetów Unii Europejskiej. Osiągnięcie porozumienia w sprawie nowych WRF jest korzystne dla całej Unii Europejskiej. Fiasko kolejnego szczytu obnażyłoby słabość funkcjonowania instytucji unijnych i nadszarpnęło zaufanie do Unii w skali międzynarodowej. Państwa spoza Europy utraciły przekonanie do opłacalności i bezpieczeństwa inwestowania w Europie: słabość euro i coraz częściej występujące nieporozumienia wśród państw członkowskich. Brak porozumienia w sprawie WRF uwidaczniał światu, jak rozdarta i podzielona jest Unia. Bardziej niż o kryzys gospodarczy, chodziło o kryzys zaufania do Europy. Państwa członkowskie podejmując decyzje w sprawie Wieloletniego Planu Finansowego udowodniły, że wciąż potrafią wciąż chcą i są w stanie działać solidarnie. Brak porozumienia spowodowałby ogromną niepewność w całej Unii w dobie kryzysu ekonomicznego. Osiągnięte porozumienie to polityczny sukces wszystkich państw członkowskich, mimo iż po raz pierwszy w historii doszło do faktycznych cięć w budżecie UE. WRF na lata 2014-2020 są mniejsze od poprzednich o 38,2 mld euro. Kompromis na szczycie UE z 7-8 lutego 2013 roku obrazuje, że unijni przywódcy nawet w trudnych momentach i pomimo bardzo sprzecznych interesów poszczególnych państw potrafią dojść do porozumienia przy podejmowaniu kluczowych decyzji. W Radzie UE zaistniały podziały pomiędzy państwami płatnikami a państwami beneficjentami budżetu a osiągnięcie kompromisu było bardzo trudne. Nowy budżet unii jest budżetem kompromisu. Polska należy do nielicznych krajów, które mogą powiedzieć, iż odniosły duży sukces w tych negocjacjach. Stronami negocjacji w sprawie WRF 2014-2020 jest Rada, Komisja i Parlament. W toczącej się debacie nastąpiła konfrontacja interesów rządowych ze wspólnotowymi. Warto zwrócić uwagę na rolę Parlamentu Europejskiego, dzięki której wprowadzono w Wieloletnich Ramach Finansowych istotne zmiany jak m.in. większą przejrzystość, przystosowanie do potrzeb i elastyczność wydatków, dzięki której nastąpi lepsze wykorzystanie pieniędzy unijnych. Przeznaczono większe sumy na ważne programy jak np. program Erasmus, wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw i pomoc dla najuboższych w UE.

Wieloletnie Ramy Finansowe 2014-2020 UE należą do najważniejszych w historii UE. W czasach kryzysu ekonomicznego wyznaczają kierunek UE i są ważnym narzędziem dla wzrostu. Budżet unijny wpływa na ograniczenie kryzysu gospodarczego, bo tworzy miejsca pracy i kreuje rozwój gospodarczy. WRF przynoszą korzyści wszystkim państwom członkowskim również tym, które więcej wpłacają do budżetu, niż z niego otrzymują. Decyzje dotyczące budżetu UE mają konsekwencje nie tylko dla wydatków i finansowania poszczególnych pozycji budżetowych, ale także dla długoterminowych unijnych strategii politycznych i gospodarczych. Stąd występuje efekt domina

dla polityki społecznej i gospodarczej. W bieżącej debacie na temat Wieloletnich Ram Finansowych istotne było podkreślanie europejskiej wartości dodanej, efektywności planowanych wydatków i wypracowanie nowych źródeł dochodów własnych Unii Europejskiej jak np. podatek od transakcji finansowych. Zwiększenie udziału zasobów własnych budżetu, niezależnych od budżetów krajowych pozwoli na większą autonomię finansową UE.

Sukces negocjacji budżetowych na lata 2014-2020 to wielkie znaczenie polityczne: budżet przyjęty przez wszystkie 27 państw odzwierciedla ambicje i wiarygodność w momencie, gdy te sygnały są bardzo potrzebne. Z myślą o stymulowaniu wzrostu gospodarczego i zatrudnienia zwiększono kwoty na badania naukowe, innowacje i edukację. W nowym wieloletnim budżecie znalazł się instrument „Łącząc Europę”. Więcej środków niż w poprzednio przeznaczono na takie programy jak: „Horyzont 2020”, „Erasmus dla wszystkich” oraz program *COSME* (nowy program dla MŚP). W Nowych Wieloletnich Ramach Finansowych zawarta została nowa inicjatywa na rzecz zmniejszenia bezrobocia wśród osób młodych, jak również program pomocy dla osób najbardziej potrzebujących, dodatkowo w nowych ramach utrzymano zobowiązanie UE do świadczenia pomocy rozwojowej i humanitarnej. Rada Europejska zdecydowała się na dynamiczne działania w sprawie Umowy o wolnym handlu USA – UE dotyczącej zniesienia ograniczeń w dostępie do rynków i barier w handlu transatlantyckim. Dojście do skutku bilateralnej umowy o handlu ma przyczynić się do wzrostu gospodarczego po obu stronach Atlantyku. Jednym z nadrzędnych celów sformułowanych podczas posiedzenia Rady Europejskiej w dniach 7-8 lutego 2013 roku jest wspieranie demokracji regionu południowo-śródziemnomorskiego („kraje arabskiej wiosny”).

Streszczenie

W tym artykule autor dokonał analizy kontrowersji i sporów wokół perspektywy budżetowej Unii Europejskiej na lata 2014-2020. Pracę nad Wieloletnimi Ramami Finansowymi UE (dalej WRF) są jednym z najważniejszych, cyklicznych tematów na forum Unii Europejskiej. Artykuł ten przedstawia długi i trudny proces negocjacji w sprawie nowych WRF w Komisji Europejskiej, Radzie Unii Europejskiej i Parlamencie Europejskim. Autor omówił czynniki, które destabilizowały i utrudniały negocjacje w sprawie nowego budżetu Unii na lata 2014-2020. Artykuł ukazuje proces uchwalania WRF i debatę na ten temat pomiędzy państwami członkowskimi i instytucjami UE. Głównym celem części badawczej jest analiza czynników politycznych i ekonomicznych procesu negocjacji. W artykule tym zaprezentowano najważniejsze dokumenty i projekty stanowiące podstawę do negocjacji oraz główne założenia osiągniętego 8 lutego 2013 r. porozumienia w sprawie WRF 2014-2020. W analizie tej szczególnie nacisk położono na warunki wynegocjowane przez Polskę.

Summary

In this article the author examines the controversies and disagreements over the EU's 2014-2020 financial perspective. The creation of the EU Multiannual Financial Framework is one of the most important themes discussed within the European Union. This paper presents the long and difficult negotiation process of the new MFF at the level of the European Commission, the EU Council and the European Parliament. The author discusses the factors that destabilize and hinder negotiations on a new 2014-2020 EU budget. The article also presents the process of implementing the MFF and the debate on this issue between the Member States and the EU institutions. The main objective of the research is to analyze the political and economic factors influencing the negotiation process. The article presents the most important documents and projects as a basis for negotiation and key points reached on the February 8th 2013. In this analysis, special emphasis was placed on the terms negotiated by Poland.

Zarys przemian społecznych w Korei w okresie 1881-1907, na podstawie fotografii z epoki

Norbert Bociański, Zbigniew Sperka

Korea do połowy XIX w. była państwem feudalnym o bogatej historii i kulturze. W kraju tym od XIV w., aż do 1910 r. panowała dynastia Joseon. Najwyższą władzę w państwie sprawował król który kierował Urzędem Centralnym oraz przez wyznaczonych przez siebie urzędników zarządzał prowincjami, okręgami i powiatami swego kraju. Biurokrację cywilną i wojskową sprawowali uczeni konfucjańscy¹.

Spółeczeństwo koreańskie podzielone było na cztery klasy: Yangban, Jung-in, Sang-in, Kuan-in. Na samej górze znajdowali się Yangbani czyli szlachta w teorii wywodząca się z konfucjanistów którzy zdali państwowy egzamin gwa-geo, do którego prawo mieli przystąpić przedstawiciele prostego ludu jeśli tylko spełniali wstępne kryteria. W praktyce tylko niewielu przedstawicielom klasy Sang-in się to udało. Większość Yangbanów było przedstawicielami dawnych rodów szlacheckich lub potomkami Yangbanów którzy wcześniej odnieśli sukces i w ten sposób chcieli zapewnić przyszłość swej rodzinie zwłaszcza, że dzieci urzędników zwolnione były ze wstępnych egzaminów.

Jung-in było warstwą pośrednią pomiędzy szlachtą a ludem. Byli to przedstawiciele niższych urzędów wyspecjalizowanych w danym zawodzie: prawnicy, medycy, geomeci, księgowi, tłumacze itp.

Sang-in czyli prosty lud stanowili głównie chłopci i rzemieślnicy oraz przedstawiciele zawodów związanych z usługami np. rzeźnicy, tragarze, tancerze itd.

Na samym dole stali niewolnicy Kuan-in. Niewolnikiem można było zostać w wyniku wzięcia do niewoli, z urodzenia, z wyroku sądowego lub z własnej woli².

System oświaty dynastii Joseon był podzielony na państwowy i prywatny. Ten ostatni głównie na prowincji, gdzie odsunięci od władzy urzędnicy zakładali szkoły by wyżyć w powstałej sytuacji. Systemem edukacji objęci byli tylko chłopcy. Szkoły uczyły pisania, czytania oraz zaznajamiały

¹ E. Brodzianka, *Historia Nowożytna Krajów Azji i Afryki*, Warszawa 1980, s. 108–109; Y. I. Chung, *Korea under siege 1876–1945: Capital Formation and economic transformation*, Oxford 2006, s. 7–8; T. Goban-Klas, *Historia i współczesność Korei: Od pustelniczego królestwa do Azjatyckiego tygrysa*, Toruń 2006, s. 47.

² J. P. Rurarz, *Historia Korei*, Warszawa 2009, s. 220–221; W. Sieroszwski, *Korea*, Kraków 1960, s. 234–250; M. Peterson, P. Margulies, *A brief history of Korea*, New York 2009, s. 80–81.

uczniów z klasyką chińską. Szkoły wyższe przygotowywały uczniów do zdania państwowych egzaminów³.

System rozrachunkowy opierał się głównie o ryż, z rzadka o jedwab i papierowe pieniądze. Monety używane były jeszcze bardziej sporadycznie. W XIX w. za regencji Deawon-guna podjęto pierwszą próbę wprowadzenia systemu monetarnego obejmującą cały kraj. Jednak reforma ta nie powiodła się⁴.

Sprawiedliwość dynastii Joseon była bardzo surowa. Za przewinienia jednostki mogła być ukarana cała rodzina. Kary wahały się od chłosty do kary śmierci. Stosowane były zasłania na prowincję, które wielokrotnie kończyły się w przypadku rodziny królewskiej i wysokich urzędników samobójstwem. Stosowane było również wygnanie, degradacja statusu społecznego lub od razu przepisanie skazanego do stanu niewolniczego. Więziennictwo prawie nie istniało. Oskarżeni przetrzymywani byli w zamknięciu do chwili ogłoszenia wyroku i wykonania kary. Stosowane było również piętnowanie ludzi za przestępstwa których się dopuścili⁵.

Dynastia Joseon w 1457 r. zakończyła reformę armii. Zakazano wtedy arystokracji posiadania własnych oddziałów. Wprowadzona państwowa armia miała charakter poborowy. Wojska państwowe dzieliły się na dwie armie: stołeczną i jin-gwan (prowincjonalna). Armia stołeczna stacjonowała w Seulu i składała się z 16,5 tys. żołnierzy zgrupowanych w 5 dywizjach. Armia ta odpowiadała m.in. za kontrolę armii prowincjonalnej również składającej się z 5 dywizji. Marynarka wojenna podlegała armii prowincjonalnej. Ówczesny system wojskowy w niemal nie zmienionej formie przetrwał do połowy XIX w. W koreańskim wojsku broń palna w postaci arkebuzów i dział pojawiła się wraz z japońską inwazją na Półwysep Koreański pod koniec XVII w.⁶ Pomimo to jeszcze w XIX w. w armii choć już nie powszechnie stosowane były pancerze. Na pierwszej fotografii nieznanego autora widzimy żołnierza ubranego w taki oto pancerz. Na drugiej fotografii widzimy żołnierzy w koreańskim lekkim stroju podczas służby⁷.

Do 1876 r. królestwo koreańskie pogrążone było w izolacji. Wiązało się to z dwoma wojnami, które spustoszyły półwysep. W XVI w. z inwazją japońską, a w XVII mandżurską. Tuż po wojnach opiumowych Koreą zaczęły się interesować mocarstwa, podróżnicy, misjonarze oraz kupcy. Szczególnie państwem tym interesowały się: Francja, USA, Rosja, Japonia ale także Wielka Brytania

³ J. P. Rurarz, *Historia Korei*, dz. cyt., s. 223–227, 236; T. Goban-Klas, *Historia i współczesność Korei...*, dz. cyt., s. 40–41.

⁴ E. Brodzianka, *Historia...*, dz. cyt., s. 111; J. P. Rurarz, *Historia Korei*, dz. cyt., s. 222.

⁵ J. P. Rurarz, *Historia Korei*, dz. cyt., s. 222–223.

⁶ Tamże, s. 219–220, 244.

⁷ Zob. aneks nr 1.

i Niemcy⁸. Wśród kupców najwięcej uwagi w przełamaniu izolacji poświęcił Ernest Jacob Oppen pruski obywatel o żydowskich korzeniach który kilkakrotnie wybierał się do tego kraju. W 1898 r. podjął wraz z katolickimi misjonarzami prawdopodobnie najbardziej niewiarygodną próbę przełamania izolacji w historii świata. W celu pozyskania kontaktów handlowych postanowił sprofanować grób dziadka króla Gojonga i ciałem zmarłego szantażować koreański rząd. Cała akcja zakończyła się porażką E. J. Oppera który wraz ze swoimi ludźmi zmuszony był do ucieczki do Hongkongu⁹.

W czerwcu 1866 r. w Pyeong-yangu (Phenionie) doszło do incydentu z amerykańskim statkiem „Generał Sherman”. Koreańskie władze w wyniku wrogich działań załogi spaliły statek i wymordowały całą załogę. W tym samym roku Wielki Książę Daewon-gun zmienił swą dotąd przychylną politykę do katolików rozpoczynając w ten sposób prześladowania w swym kraju francuskich misjonarzy oraz chrześcijańskich neofitów. Te dwa wydarzenia miały posłużyć Paryżowi i Waszyngtonowi jako pretekst do karnych ekspedycji¹⁰.

Pierwsi na Koreę uderzyli Francuzi. W sierpniu 1866 r. dotarły tam trzy okręty wraz z 700 żołnierzami wysłanymi na polecenie Napoleona III. Francuzi dokonali desantu na wyspę Ganghwa gdzie początkowo odnosili zwycięstwa lecz napotkali na opór Koreańczyków broniących się w buddyjskim klasztorze Jeongdeung w wyniku którego zmuszeni byli do opuszczenia królestwa¹¹. Z tej wyprawy pochodzą pierwsze według Terrego Bennetta fotografie wykonane w Korei przedstawiające Koreańczyków¹². Nie znamy niestety autora tych zdjęć ani nie mamy 100% pewności co do czasów ich powstania¹³. Pierwsze w stu procentach potwierdzone fotografie pochodzą z 1871 r. Wykonał je Brytyjczyk włoskiego pochodzenia Felix Beato oficjalny fotograf amerykańskiej ekspedycji karnej¹⁴, która tak jak pięć lat wcześniej francuska pomimo początkowych sukcesów zakończyła się klęską 1230 amerykańskich żołnierzy. Pomimo tego, że Amerykanie dysponowali przewagą technologiczną Beato wykonał podczas wyprawy serię zdjęć zarówno amerykańskich marynarzy jak i Koreańczyków, działania wojenne jak i ówczesne koreańskie krajobrazy i realia. Obecnie Felix Beato jest uważany za człowieka który na trwałe wprowadził w Korei fotografię a tym

⁸ A. Dominik, *Korea*, Katowice 1992, s. 27; M. J. Seth, *A History of Korea: From Antiquity to the Present*, Lanham 2010, s. 228–234.

⁹ M. Peterson, P. Margulies, *A brief history...*, dz. cyt., s. 119–120; J. P. Rurarz, *Historia...*, dz. cyt., s. 277–278.

¹⁰ E. Brodzianka, *Historia...*, dz. cyt., s. 122–123, M. J. Seth, *A History of Korea*, dz. cyt., s. 230–232.

¹¹ J. P. Rurarz, *Historia...*, dz. cyt., s. 279.

¹² Patrz aneks nr 2.

¹³ T. Bennett, *Korea: Caught In Time*, 2009, s. 2–3, 5.

¹⁴ Tamże, s. 1–3.

samym rozpoczął za pomocą zdjęć dokumentację jej dziejów¹⁵. Oto kilka przykładowych fotografii wówczas wykonanych.

Na pierwszej z nich widzimy amerykańskich żołnierzy podczas dokonywania desantu. Na kolejnej amerykańskich merynos pozujących przy koreańskiej świątyni. Następna przedstawia zabitych 350 koreańskich żołnierzy tuż po bitwie w pobliżu fortu Du Coude oraz koreańskich rybaków¹⁶. 26 lutego 1876 r. Japończykom udało się przełamać koreańską izolację i tym samym otworzyć ją na świat.

Umożliwiło to mocarstwom jak i ich mieszkańcom na rozpoczęcie penetracji Półwyspu Koreańskiego¹⁷. Ich przedsięwzięciom towarzyszyła często fotografia. W 1881 r. koreański rząd świadomy z konieczności przeprowadzenia reform postanowił wysłać misję do Japonii gdzie wówczas przeprowadzano intensywną westernizację kraju. Członkowie tej misji będąc pod wrażeniem zastanych w Japonii zmian, po powrocie do kraju w 1882 r. zgodni byli co do tego, że należy niezwłocznie przeprowadzić reformy. Różniło ich jednak przekonanie co do tego jak je przeprowadzić.

Nastąpił wtedy podział na stronnictwa prochińskie i projapońskie. Prochińskie wzorowało reformy kraju na modłę chińską. Na czele tej frakcji stała królowa Min oraz jej bratanek Min Yeong-ika. Stronnictwo projapońskie dążyło do reform w stylu Meiji. Na czele tej grupy stanęli Bak Yeonghyo i Gim Okgyun. Powołali oni w 1882 r. partię Gaehwa Dongnipdong (Partię Niezależności i Modernizacji)¹⁸.

Wyprawa do Tokio stała się impulsem do przemian społecznych. W tym samym roku w Seulu rozpoczęły się pierwsze reformy poświęcone finansom i wojsku. Utworzono nowoczesne ministerstwa do spraw zagranicznych, wewnętrznych i kultury. Zatrudniono zagranicznych doradców. Za reformy wojska odpowiedzialny był wuj królowej Min Gyeomyio. Utworzył on elitarny oddział szkolony przez porucznika Holimoto Reizo (wkrótce zabitego przez koreańskich żołnierzy) na modłę zachodnią, wyposażony w nowoczesny jak no ówczesne koreańskie warunki sprzęt wojskowy. W oddziale tym służyli synowie Yangbanów, którzy otrzymywali wyższe uposażenie niż w pozostałych oddziałach w których to w wyniku korupcji zaprzestano płacić żołdu. Te podwójne standardy doprowadziły do wybuchu buntu pozostałych żołnierzy armii. Gniew żołnierzy skupił się na członkach rodziny Min, dynastii panującej a także na japońskim przedstawicielstwie w Seulu które

¹⁵ T. Bennett, *Korea: Caught ...*, dz. cyt., s. 5–7; J. P. Rurarz, *Historia...* dz. cyt., s. 280.

¹⁶ Patrz aneks nr 3.

¹⁷ T. Goban-Klas, *Historia i współczesność Korei...*, dz. cyt., s. 511.

¹⁸ J. P. Rurarz, *Historia...*, s. 282, 285, 288–289.

spalono. Ówczesny japoński ambasador zmuszony został do ucieczki z Seulu. Sytuację w kraju udało się uspokoić dzięki rezygnacji z reform i 5000 chińskich żołnierzy. Na całym tym zamieszaniu usiłował skorzystać Wielki Książę Daewong. Jego poczynania zostały odebrane przez chińskiego ambasadora za groźbę. Podstępnie zwabiono go na chiński statek po czym został uprowadzony do Chin. Dopiero w 1885 r. udało mu się opuścić Pekin. Z kolei rząd w Tokio wykorzystał całą tą sytuację do wymuszenia na Seulu odszkodowania oraz podpisania nierównoprawnego traktatu¹⁹. Tokio stało też za nieudany zamachem stanu przeprowadzonym 4 grudnia 1884 r. przez członków stronnictwa projapońskiego przy wsparciu japońskich żołnierzy.

Bak i Gin planowali stworzyć własny rząd, zabić swego rywala który niedawno wrócił z misji dyplomatycznej do USA Min Yeing-ika odsunąć jego rodzinę od władzy oraz przeprowadzić niezbędne reformy. Spiskowcy w ciągu trzech dni zostali rozgromieni przez chińskich żołnierzy. Buntownicy zostali zmuszeni do ucieczki do Japonii²⁰. Poczynania japońskie uznane zostały za zagrożenie dla Pekinu. Postanowiono jednak pójść na kompromis w którego rezultacie zostało podpisane porozumienie w Tianjinie w kwietniu 1885 r. zwane od nazwisk autorów Li-Ito. Porozumienie regulowało wzajemne pozycje Chin i Japonii w Korei co zapewniło uniknięcia konfliktu na okres niemal 10 lat²¹.

W tym okresie Koreańczycy nie zaniechali reform lecz były one przeprowadzane na modłę chińską. Przemiany społeczne wiązały się głównie z pojawieniem gazet tj. Dekadnik Stołeczny oraz pod wpływem mieszkańców Zachodu. Zaszczepiano społeczeństwu nowe idee. Symbolem zmian stała się sama rodzina królewska²². Sam Gojong interesował się nowinkami technicznymi w tym fotografią. Pierwszą fotografię króla wykonano w 1884 r. Jej autorem był amerykański fotograf i biznesmen Percival Lowell²³. Przedstawia ona Gojonga siedzącego na tronie w jednej z sal pałacu, ubranego w tradycyjny strój królewski²⁴. Można przypuszczać, że Lowell był wykonawcą zdjęć sporządzonych sześć lat później. Przedstawiają one rodzinę królewską. Powstałe w tym roku fotografie przedstawiają króla Gojonga wraz z następcą tronu, księciem Sunjongiem ubranymi w tradycyjny strój zarezerwowany dla rodziny królewskiej. Po 1897 r. wykonano nowsze zdjęcie. Tym razem Gojong sprawował już urząd imperatora Korei. Na fotografii widzimy ojca i syna ubranych w mundury

¹⁹ M. Hane, L. G. Perez, *Modern Japan: A historical survey*, „Westview press” 2009, s. 163; M. Peterson, P. Margulies, *Abrief history...*, dz. cyt., s. 126–128; H. D. Walker, *East Asia: A new history*, Bloomington 2012, s. 469–470; J. P. Rurarz, *Historia r...*, dz. cyt., s. 282–284; T. Dmochowski, *Mandżuria i Przyamurze w okresie zmierzchu dawnych potęg*, Toruń 2000, s. 18.

²⁰ M. Hane, L. G. Perez, *Modern...*, dz. cyt., s. 164; M. Peterson, P. Margulies, *A brief history...*, dz. cyt., s. 128–130; W. Sieroszwski, *Korea*, dz. cyt., s. 287–288.

²¹ H. D. Walker, *East Asia...*, dz. cyt., s. 471; T. Dmochowski, *Mandżuria...*, dz. cyt., s. 19.

²² J. P. Rurarz, *Historia Korei...*, dz. cyt., s. 285–286; M. J. Seth, *A History of Korea...*, dz. cyt., s. 238.

²³ www.wdl.org/en/item/2377/ 15.02.2013; www.flower-wolf.com/percivallowell.htm, 15.02.2013.

w stylu pruskim. Zamiast tradycyjnych czapek mają na głowie pikielhaubę. W 1890 r. wykonano też zdjęcie królowej Min ubranej w tradycyjny strój królewski²⁵. Z tego okresu pochodzą wykonane pod koniec lat osiemdziesiątych pochodzą fotografie nieznanego autora ukazujące Port Hamilton. Przedstawiają one rozkwit Portu, brytyjski statek HMS „Constange” oraz zwykłych Koreańczyków ubranych w tradycyjne stroje²⁶. Przemiany spotkały się z wrogą reakcją konserwatystów zwłaszcza wrogo nastawiona była sekta Dongkak która choć optowała za reformami przeciwstawiała się westernizacji kraju. Przywódcy sekty doprowadzili w 1893 r. do wybuchu ogólnokrajowego powstania, którego konsekwencją stała się pierwsza wojna chińsko-japońska²⁷. W wyniku wojny w Korei przeprowadzono reformy które miały bezpośredni wpływ na przemiany w kraju. Były to reformy Gabo (1894-1896) oraz reformy Gwangmu (1897-1904).

Reformy Gabo były szeregiem rozległych reform przeprowadzonych w Korei w trzech etapach. Każdy z nich wiązał się ze zmianą na stanowisku premiera. Inicjatorem reformy był japoński ambasador Otari Kaisuke. W 1894 r. za pomocą japońskich bagnetów zainicjował powołanie nowego koreańskiego rządu na którego czele stanął Gim Hongjop, który powołał Gun-guk Gi-mucheo (Radę do spraw Wojskowych i Państwowych). Było to ciało mające przeprowadzić niezbędne reformy. Podczas reform Gabo ustalono kilkaset ustaw. Główne ich założenia głosiły, że Korea jest państwem niezależnym co oficjalnie ogłosiła 16 sierpnia 1895 r. wnosząc arkę niezależności na miejscu tzw. Bramy Powitań²⁸.

Zniesiono podział klasowy, zakazano małżeństw z nieletnimi, zezwolono wdowom na ponowne zamążpójście, zniesiono niewolnictwo, zreorganizowano system fiskalny tworząc nowe przejrzyste podatki i wprowadzono nową walutę jang, która dzieliła się na 100 fun. Zjednociono na styl zachodni System Miar i Wag, zniesiono monopole państwowe co umożliwiło inwestowanie w Korei kapitału przez mieszkańców Zachodu. Jedną z najważniejszych inwestycji było powstałe w 1895 r. na terenie Północnej Korei American Golg Miming In Korea's Unsan District, którego działalność została udokumentowana za pomocą fotografii. Jedną z pierwszych wykonana dwa lata po rozpoczęciu działalności firmy przedstawia budynki infrastruktury kopalni złota. Do 1904 r. powstało w Korei 169 kopalń złota, 20 kopalń srebra, 72 kopalnie innych minerałów oraz 19 kopalń węgla²⁹.

²⁴ Patrz aneks nr 4.

²⁵ Patrz aneks nr 5.

²⁶ Patrz aneks nr 6.

²⁷ H. D. Walker, *East Asia...*, dz. cyt., s. 472–473; M. J. Seth, *A History of Korea...*, dz. cyt., s. 243–246.

²⁸ M. J. Seth, *A History of Korea...*, dz. cyt., s. 246–247; M. Peterson, P. Margulies, *A brief history...*, dz. cyt., s. 133; J. P. Rurarz, *Historia Korei...*, dz. cyt., s. 294–295.

²⁹ Y. I. Chung, *Korea under siege...*, dz. cyt., s. 58–59, 61, S. J. Palmer, *American Gold Mining in Korea's Unsan District*, „Pacific Historical Review”; Vol. 31, nr 4, s. 379–385; W. Sieroszewski, *Korea...*, dz. cyt., s. 210; www.creounity.com/apps/time_machine/index.php?go=korea.php&lang=en, 4.03.2013; patrz aneks nr 7.

Zreformowano system sprawiedliwości zakazując odpowiedzialności zbiorowej, chłosty czy tortur. Wprowadzono system więziennictwa wzorowany na Zachodzie. Najważniejszą reformą była reforma służb mundurowych. Wojsko miało mieć charakter poborowy zorganizowany na styl zachodni. Ustanowiono policję i straż pożarną. W 1894 r. wprowadzono nowe siły policyjne. Z tego roku pochodzi fotografia przedstawiająca dwóch funkcjonariuszy w nowych mundurach stojących u boku komendanta policji ubranego nadal w koreański strój. W następnym roku powołano nowoczesną straż pożarną. Powstała w 1895 r. fotografia przedstawia koreańskich strażaków uczących się obsługi pompy gaśniczej pod nadzorem instruktorów³⁰. Z relacji Sieroszewskiego można wywnioskować, że reformy były wprowadzane pośpiesznie, a wprowadzone zmiany nie zawsze przestrzegane. Nadal powszechna była choćby chłosta co widzimy na fotografii³¹, a ówczesny system sprawiedliwości za Sieroszewskim można zacytować słowami: „kto bogaty ten niewinny”³².

Od reform Gabo powszechnym stało się noszenie przez mężczyzn zachodniego ubioru, choć nadal większość mężczyzn nosiła tradycyjne stroje co widać na powstałej w tym okresie fotografii. Przedstawia ona 14 mężczyzn. Dwóch pośród nich ubranych jest w garnitury, z których jeden widoczny w prawym górnym rogu nosi na głowie melonik. Chłopiec pośrodku ubrany jest w mundurek³³. Sporym wyzwaniem dla Japończyków w Korei stała się kobieta, żona Gojong, królowa Min. Przekształciła ona byłą frakcję prochińską w prorosyjską, upatrując w Rosji protektora mogącego uchronić kraj przed zakusami Tokio. W celu rozwiązania tego niewygodnego problemu japoński rząd zlecił rozwiązać tę kwestię swojemu ambasadorowi w Seulu Miuro Goro. Ten zorganizował zamach przeprowadzony w nocy 9 października 1895 r. w wyniku którego zamordowano królową a na pogrążonym w żałobie królu wymuszono dymisję premiera Gim Hangjipa i powołanie projapońskiego rządu, który wdrażał przygotowane przez poprzedni gabinet reformy tj. kalendarz, szkolnictwo oraz poczty zorganizowanej na zachodni wzorec³⁴. Z tego okresu pochodzi pamiątkowa fotografia z jednej z pocztowych placówek. Widzimy na niej siedzącego w fotelu komendanta poczty ubranego w nowoczesny mundur. W tle dalej z lewej zagranicznego doradcę nadzorującego prawidłowego funkcjonowania poczty oraz pracowników. W ostatnim rządzie znajdują

³⁰ Patrz aneks nr 8.

³¹ Patrz aneks nr 9.

³² W. Sieroszewski, *Korea...*, dz. cyt., s. 312–315; www.m.grandculture.net/contents.aspx?use=&lc=GC011&ct=B&ctid=B00003&contid=GC01101276, 21.01.2013; www.preview.britannica.co.kr/search/s97_utf8.exe?QueryText=%B0%E6%B9%AB%C3%BB&DBase=Article_Up, 24.01.2013.

³³ Patrz aneks nr 10.

³⁴ J. P. Rurarz, *Historia Korei...*, dz. cyt., s. 295–297; M. Peterson, P. Margulies, *A brief history...* dz. cyt., s. 133–134; *Japanese Leaders 'Plotted Murder of Korean Empress'*, www.english.chosun.com/site/data/html_dir/2005/10/05/2005100561020.html 13.03.2012; *The Sobering Truth of Empress Myeongseong's Killing*, www.english.chosun.com/site/data/html_dir/2009/08/25/2009082500866.html 14.03.2012.

się listonosze zajmujący się dostarczaniem listów, telegramów i przesyłek ubranych w nowoczesne mundury³⁵.

Na przełomie roku 1895-1896 w królewskim pałacu ułożono plan ucieczki króla wraz z następcą tronu. Akcję przeprowadzono 11 lutego 1896 r.. Uciekinierzy po opuszczeniu kompleksu pałacowego udali się do rosyjskiej ambasady, gdzie poprosili rosyjskiego ambasadora Karla Iwanowicza Waebela o ochronę. W ten sposób Rosja uzyskała wpływy w Korei rozpoczynając rywalizację pomiędzy Petersburgiem a Tokio trwającą osiem lat, a która zakończyła się wojną rosyjsko-japońską. Za pomocą Gojonga Rosjanie zarządzali Koreą niemal w ten sam sposób co Japończycy. W tym okresie zorganizowano armię królewską. Nowe oddziały szkolone były przez rosyjskich oficerów i żołnierzy. Gwardię wyposażono w rosyjską broń. Umundurowana była w zachodnie mundury w stylu pruskim. Izabela Bishop uwieczniła te wydarzenia³⁶. Dwie fotografie sporządzone przez nią w 1896 r. przedstawiają szkolenie Koreańczyków, musztrę i ćwiczenia ostrzału³⁷.

1896 to rok działalności Klubu Niepodległości. Jego założyciel doktor Seo Joe-pol znany na Zachodzie jako Filip Jaisohn mający podwójne obywatelstwo (koreańskie i amerykańskie) rozpoczął wydawać dwujęzyczną gazetę *The Indepenbebt* (Niepodległość) od której wzięła się nazwa Klubu. Członkowie Klubu doprowadzili go powrotu Gojonga go pałacu oraz namówili go do wprowadzenia nowych reform zwanych Gwangmu. Był to sukces Klubu. Jednak rok później Klub Niepodległości został uznany przez niektórych koreańskich dygnitarzy za zagrożenie. Rozwiązano go, jego członków spacyfikowano, przywódcę Seo Joe-pol wydalono do Ameryki³⁸. Po powrocie do pałacu Gojong rozpoczął nową reformę wojska wprowadzając struktury na wzór europejski tj. stopnie wojskowe czy organizacje jednostek. Utworzono żandarmerię, wojskową, korpus inżynieryjny oraz wojskową orkiestrę. Zreorganizowano całą armię której siły do 1904 r. osiągnęły 28 tys żołnierzy. Zakupiono nowy sprzęt wojskowy m.in. artylerię i karabiny maszynowe Maxima³⁹.

Na pierwszej fotografii widzimy koreańskiego żołnierza obserwującego instruktorów przysłanych przez firmę Maxima. Druga fotografia przedstawia grupę żołnierzy obsługujących armatę⁴⁰. Instruktorami nowych oddziałów byli często Japończycy⁴¹. Fotografia wykonana w 1902 r.

³⁵ Patrz aneks nr 11.

³⁶ J. P. Rurarz, *Historia Korei...*, dz. cyt., s. 297–298; M. J. Seth, *A History of Korea...*, dz. cyt., s. 249–250; H. D. Walker, *East Asia...*, dz. cyt., s. 479–483.

³⁷ Patrz aneks nr 12.

³⁸ M. Peterson, P. Margulies, *A brief history...*, dz. cyt., s. 136–137.

³⁹ www.blog.daum.net/aka57/1, 24.01.2013; www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=tiwbosoe&logNo=150067232414&redirect=Dlog&widgetTypeCall=true, 24.01.2013; www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=ohyh45&logNo=20112435468, 24.01.2013.

⁴⁰ Patrz aneks nr 13.

przedstawia ubranego w biały mundur japońskiego instruktora oraz koreański oddział ćwiczący w garnizonie postawy bojowe⁴². Zdarza się, że zdjęcie to na Zachodzie jest źle opisywane jako japoński oddział. Również na polskich stronach internetowych poświęconych militarystyce występuje ten błąd. Na dwóch innych zdjęciach widzimy musztrę koreańskich żołnierzy. Na pierwszym z nich widzimy formowanie się kolumny marszowej, a na drugim żołnierzy podczas ćwiczeń marszu⁴³. Wszystkie oddziały miały mieć umundurowanie w stylu zachodnim. Na pamiątkowej fotografii wykonanej w 1898 r. widzimy koreańskich żołnierzy w mundurach nowego typu. W pierwszym rzędzie widzimy siedzących na krzesłach oficerów i podoficerów, z tyłu zaś szeregowych żołnierzy. Na innej fotografii widzimy żołnierzy w pełnym rynsztunku, a na następnej patrol żołnierzy w Seulu. W tle widzimy bramę murów miejskich oraz przechodzących Koreańczyków. Na kolejnym zdjęciu pamiątkowym widzimy grupę oficerów⁴⁴.

Nowy typ mundurów jak widać na fotografiach miał jednolity kolor, zaś na czapkach umieszczone było godło państwowe. Na pagonach umieszczana była symbolika koreańskiej flagi⁴⁵. Innym aspektem reformy wojskowej było powołanie nowoczesnej marynarki. W tym celu powstał widoczny na fotografii z 1900 r. ośrodek szkoleniowy marynarzy⁴⁶. Oprócz niego wysyłano ochotników na szkolenia do Japonii. W 1902 r. podjęto decyzję o zakupie dwóch nowoczesnych okrętów KIS Yangmu i KIS Guanjae⁴⁷. Pierwszy z nich który widzimy na fotografii wszedł do służby w 1903 r. Miał wyporność 3,432 tony. Wyposażony był w cztery działa kalibru 80 mm oraz 2 5mm karabiny maszynowe. Załogę stanowiło 72 ludzi. Jego kapitanem został widoczny na fotografii Shin Sunseong znany w Japonii jako Akira Hideo⁴⁸, który ukończył w 1901 r. w Tokio Merchant Marine School. Obejmując dowództwo Yangmu przeszedł do historii koreańskiej marynarki. Widoczny na fotografii drugi okręt Guanjae wszedł do służby w listopadzie 1904 r. Miał wyporność 1,056 tony. Uzbrojony był w trzy działa kalibru 76,2 mm. Został wyposażony przez Japończyków w telegraf bezprzewodowy. Jego załogę stanowiło 100 ludzi⁴⁹. Najważniejszym wydarzeniem w 1897 r. było przekształcenie Korei w cesarstwo⁵⁰. Tego roku było Gim Chong Han wraz z dziewięcioma innymi

⁴¹ www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=ohyh45&logNo=20112435468, 24.01.2013.

⁴² Patrz aneks nr 14.

⁴³ Patrz aneks nr 14.

⁴⁴ Patrz aneks nr 15.

⁴⁵ www.blog.daum.net/aka57/1, 24.01.2013.

⁴⁶ Patrz aneks nr 16.

⁴⁷ Patrz aneks nr 16.

⁴⁸ Patrz aneks nr 16.

⁴⁹ www.blog.daum.net/_blog/BlogTypeView.do?blogid=0bna5&articleno=3078&_bloghome_menu=recenttext 9.11.2012; www.cafe.naver.com/choi7401.cafe?iframe_url=/ArticleRead.nhn%3Farticleid=4689, 10.12.2012; www.inchon.edukor.org/i_4/in2002_2.htm, 10.12.2012.

⁵⁰ Decyzja króla była podyktowana wolą narodu, który upatrywał w podniesieniu rangi państwa do cesarstwa możliwość zachowania niepodległości.

Koreańczykami postanowił zreformować koreański system bankowy i w efekcie tych działań został przez nich założony pierwszy w Korei komercyjny bank Han Sung Bank którego siedzibę w stylu europejskim możemy podziwiać na fotografii. W niedługim czasie w Seulu powstał kolejny bank Daehan Chunil Bank. Powstanie koreańskiego systemu bankowości doprowadziło m.in. do reformy walutowej w wyniku której juany zostały zastąpione przez nową walutę opartą na złotym standardzie – won. Nowe koreańskie monety i banknoty emitowane były przez Japoński bank Dai Ichi Ginko⁵¹. Innym przejawem koreańskiej przedsiębiorczości było założenie przez Park Chong w 1898 r. pierwszej prywatnej firmy kolejowej. Firma ta wkrótce zbankrutowała z powodu rywalizacji z Japońską firmą odpowiedzialną za budowę linii kolejowej Puszan Seul⁵². Oto dwie fotografie przedstawiające pociąg oraz ukończony w 1900 r. żelazny most kolejowy łączący brzegi rzeki Han⁵³.

W 1898 r. powstała Seul Electric Coporation spółka energetyczna koreańsko-amerykańska o charakterze publicznym, w której udziały miał koreański rząd. Jej założycielem był Henry Collbran wraz z H. R. Bostwicka⁵⁴. Na fotografii widzimy pierwszą siedzibę firmy mieszczącą się w tradycyjnym koreańskim budynku. W tle widzimy życie uliczne w Seulu oraz słupy energetyczne⁵⁵. Spółka przeniosła się w 1904 r. do nowej siedziby piętrowego budynku posiadającego wieżę zegarową. Był to pierwszy budynek w Korei posiadający zegar. Siedzibę widzimy na fotografii wykonanej przez Carlo Rossettiego⁵⁶. Firma ta przetrwała do 1909 r. Po 11 latach działalności została przejęta przez Japończyków⁵⁷.

Powstanie firmy energetycznej umożliwiło budowę w Seulu linii tramwajowej. Przedsiębiorstwo tramwajowe zostało założone przez Henry Collbrana i H. R. Bostwicka. Trasa objęła Seul i jego przedmieścia. Przechodziła przez Wschodnią Bramę miasta. Tramwaje stały się ważnym środkiem komunikacji⁵⁸. Oto kilka zdjęć wykonanych w latach 1898-1900. Na pierwszych dwóch widzimy Koreańczyków podróżujących tramwajem. Niektórzy z nich są ubrani w zachodnie stroje. Kolejne dwie fotografie przedstawiają ruchy na trasie. Szczególnie interesująca jest ostatnia

⁵¹ Chang. Ch. S., Chang. N. J., *The Korean Management System: Cultural, Political, Economic Foundations*, Westport 1994. s. 35; A. Hamilton, *Korea*, Londyn 1904, s. 103 –106; Y. I. Chung, *Korea under siege...*, dz. cyt., s. 68, 72; www.fsc.go.kr/eng/id/id0101.jsp 12.02.2013; patrz aneks nr 17.

⁵² Chang. Ch. S., Chang. N. J., *The Korean Management Systems...*, dz. cyt., s. 35.

⁵³ Patrz aneks nr 18.

⁵⁴ Y. I. Chung, *Korea under siege...*, dz. cyt., s. 70; www.fundinguniverse.com/company-histories/korea-electric-power-corporation-kepc-history/, 14.12.2012.

⁵⁵ Patrz aneks nr 18.

⁵⁶ Patrz aneks nr 20.

⁵⁷ www.jennyhouse.info/board/bbs/board.php?bo_table=New_Gallery&wr_id=4616&page=9, 14.12.2012; www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=0ESbw&artid=11343595&looping=0&longOpen, 15.12.2012.

⁵⁸ www.newsplus.chosun.com/site/data/html_dir/2011/05/13/2011051300509.html, 16.12.2012; www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=08FQ7&artid=11934512&looping=0&longOpen= 16.12.2012; www.carlife.net/bbs/board.php?bo_table=information&wr_id=2041, 16.12.2012.

z nich przedstawiająca przejeżdżający przez bramę wagonik. W tle widzimy życie uliczne w Seulu⁵⁹. Innym skutkiem rozpowszechnienia energii elektrycznej było umożliwienie Edison Electric Light Company wprowadzenia oświetlenia w Seulu. Firma ta interesowała się koreańskim rynkiem jeszcze przed 1898 rokiem.

Kolejną nową technologią wprowadzoną w Korei w 1902 r. była sieć telefoniczna, w której zatrudnienie znaleźli Koreańczycy⁶⁰. Oto 3 fotografie związane z koreańską telekomunikacją. Pierwsze dwie przedstawiają centrale telefoniczne. Na pierwszej z nich widzimy Koreańczyków a na drugiej koreańskie kobiety zatrudnione w centrali. Ostatnie zdjęcie przedstawia Koreankę prowadzącą rozmowę telefoniczną⁶¹. Innym przejawem nowoczesności stały się samochody, które pojawiły się w Korei w 1903 r. Pierwszy z nich został подарowany Gojongowi przez amerykańskiego prezydenta z okazji 40-stu lat panowania. Był to ford. Cesarz zaczął się interesować motoryzacją. Zamówił limuzyny daimlera i cadillaca które dotarły do Korei w 1911 r i 1913⁶². Niestety nie zachowała się żadna fotografia z epoki przedstawiająca auta monarchy. W omawianym okresie zachowała się tylko jedna fotografii przedstawiająca automobil. Wykonano ją w 1903 r. a przedstawia Koreańczyków i mieszkańców Zachodu na przejażdżce⁶³.

Krajobraz koreańskich miast zaczął się zmieniać od 1897 r. Działo się to zarówno w wyniku działalności obcokrajowców jak i Koreańczyków. W wielkich miastach powstawały budynki w zachodnim stylu zarówno o charakterze prywatnym jak i państwowym⁶⁴. Oto kilka zdjęć ilustrujących zmiany krajobrazu. Na pierwszej fotografii widzimy rosyjskie poselstwo, a na drugiej brytyjską ambasadę. Kolejne dwie fotografie wykonane w 1898 r. przedstawiają chrześcijańskie świątynie. Pierwsza z nich przedstawia katolicką katedrę Myeongdong, druga protestancki kościół⁶⁵. Na innym zdjęciu powstałym w 1900 r. widzimy nocne życie w Incheon mieście leżącym niedaleko Seulu⁶⁶. Przykładami budynków państwowych wybudowanych w 1900 r. w Seulu są: Pałac Chunmyon, w którym przyjmowano zagranicznych przedstawicieli oraz Pagoda w której od 1899 r. odbywały się uroczystości państwowe. Oto dwie fotografie ją przedstawiające. Na pierwszej widać przygotowanie Pagody do uroczystości, a na drugiej uroczystość odegrania skomponowanego

⁵⁹ Patrz aneks nr 21.

⁶⁰ A. Hamilton., H. H. Austin., M. Terauchi, *Korea: Its history, its people and its commerce*, Boston 1910, s. 272–274; www.etnews.com/news/special/2034010_1525.html 21.02.2012 .

⁶¹ Patrz aneks nr 22.

⁶² www.sites.google.com/site/geimgwajadongchawauimannam/news, 21.02.2012; www.carlife.net/bbs/board.php?bo_table=school&wr_id=1611, 21.02.2012; www.luxmen.mk.co.kr/view.php?sc=51100008&cm=Company%20Marketing&year=2011&no=257729&relatedcode, 21.02.2012.

⁶³ Patrz aneks nr 23.

⁶⁴ www.enjoyjap.egloos.com/39107, 22.02.2012; www.histopian.tistory.com/14, 22.02.2012.

⁶⁵ Patrz aneks nr 24.

⁶⁶ Patrz aneks nr 25.

w 1902 r. hymnu cesarstwa. Na fotografii widzimy oprócz orkiestry symfonicznej koreańskich i Zachodnich dygnitarzy⁶⁷.

Nowoczesny system opieki zdrowotnej powstał w 1897 r. W tym roku powstała pierwsza apteka. W 1898 r. w Seulu powstał Gwanjae Won pierwszy nowoczesny szpital w kraju. Miał on siedzibę w tradycyjnym koreańskim budynku, a poza leczeniem chorych miał za zadanie szkolić Koreańczyków w dziedzinie medycyny⁶⁸. Oto fotografia przedstawiająca szpital⁶⁹. W 1904 r. powstał w Seulu szpital w stylu zachodnim o nazwie Jejung Won w którym znajdowała się szkoła pielęgniarek. Oto 2 fotografie z nim związane. Na pierwszej widać sam budynek szpitalny, a na drugiej zespół pielęgniarek. Ester Park pierwsza Koreanka która ukończyła w 1900 r⁷⁰. Baltimore Uniwersytet jest przykładem kobiety która odniosła w medycynie sukces. W 1907 r. ukończono widoczny na fotografii Narodowy Szpital⁷¹.

Przejawem przemian stała się oświata, którą objęto zarówno chłopców jak i dziewczynki. Państwowe placówki pomimo wysiłku rządu były źle dofinansowane. Nie mogły rywalizować z prywatnymi ośrodkami prowadzonymi przez cudzoziemców⁷². Oto dwa zdjęcia ilustrujące różnice. Na pierwszym widzimy państwową szkołę, a na drugim prywatną szkołę dla dziewcząt⁷³.

Przemiany społeczne dotyczące zachowania samych Koreańczyków zostały uwiecznione podczas m.in. uprawiania przez Koreańczyków zachodnich dyscyplin sportowych. Na pierwszej Fotografii widzimy Koreańczyków grających w 1896 r. w piłkę nożną, kolejna fotografia z 1900 r. przedstawia Koreańczyków grających w hokej na trawie. Dużą popularnością cieszył się bejsbol. Fotografia wykonana w 1906 r. przedstawia turniej. Jak na niej widać koreańscy kibice są ubrani w tradycyjne stroje jak i w stroje w stylu zachodnim⁷⁴.

W czerwcu 1907 r. w celu zachowania niepodległości do Hagi wyruszyła koreańska specjalna misja dyplomatyczna na czele której stanęli członkowie dynastii Joseon oraz rodziny Min. Napotkała ona na niechęć zachodnich dyplomatów, którzy nie dopuścili jej przedstawicieli do zabrania jakiegokolwiek głosu argumentując, że za politykę zagraniczną w Korei odpowiada Tokio a nie rząd

⁶⁷ Patrz aneks nr 25.

⁶⁸ A. Hamilton., H. H. Austin., M. Terauchi, *Korea: Its history...*, dz. cyt., s. 294–296; www.dong-wha.co.kr/company/company05.asp, 11.01.2013; www.pressian.com/article/article.asp?article_num=60090915184406, 11.01.2013; www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=0169543&logNo=140092495928, 11.01.2013; www.chosun.com/national/news/200504/200504130353.html, 11.01.2013.

⁶⁹ Patrz aneks nr 26.

⁷⁰ Patrz aneks nr 26.

⁷¹ Patrz aneks nr 27.

⁷² A. Hamilton., H. H. Austin., M. Terauchi, *Korea: Its history...*, dz. cyt., s. 303–309; W. Sieroszewski, *Korea...*, dz. cyt., s. 123–128.

⁷³ Patrz aneks nr 28.

⁷⁴ www.mybox.happycampus.com/wishjdh/4715485, 13.01.2013; patrz aneks nr 29.

w Seulu⁷⁵. Poruszony takim stanem rzeczy Min Yong-hwan na znak protestu po powrocie do kraju popełnił samobójstwo⁷⁶. 12 listopada 1907 r. Japończycy za próbę ratowania koreańskiej niezależności doprowadzili do abdykacji Gojonga. Nowym cesarzem został dotychczasowy następca tronu Sunjong, tym samym wprowadzony został jawny protektorat⁷⁷. Zaczęto wydalać z kraju zagranicznych doradców zaś wszelkie przejawy nieposłuszeństwa tłumiono. Zredukowano armię do niespełna 9 tys żołnierzy, zreorganizowano marynarkę wojenną, która od tego momentu miała mieć charakter pomocniczy służb celnych.

Wszelkie państwowe instytucje podporządkowano japońskim władzom. Trzy lata później po śmierci Ito Hirobumiego w 1910 r. Korea została anektowana przez Japonię. Dzięki Felixowi Beato oraz innym znanym i nieznanym fotografom zyskaliśmy wgląd na losy Półwyspu Koreańskiego i jego mieszkańców. Wprowadzona od drugiej połowy XIX w. fotografia towarzyszy dziejom Korei aż do dnia dzisiejszego.

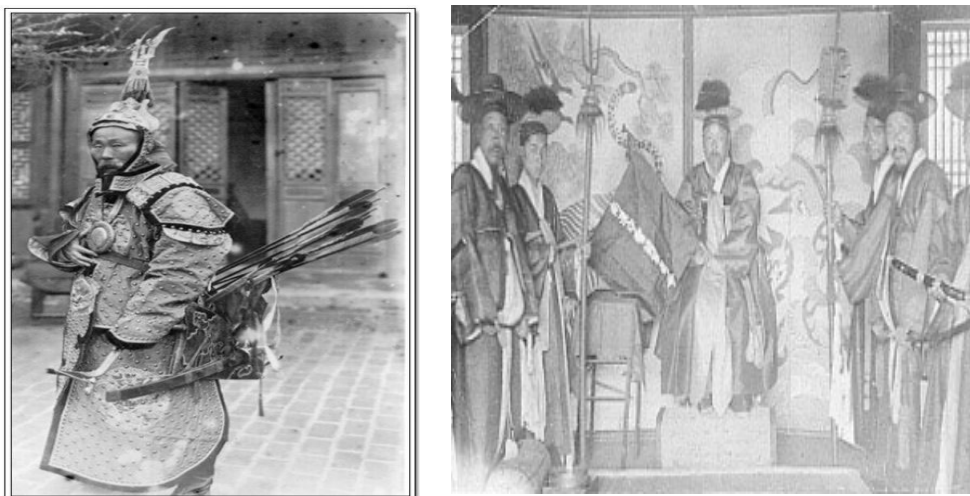
⁷⁵ J. P. Rurarz, *Historia Korei...*, dz. cyt., s. 303–304.

⁷⁶ Patrz: M. Finch, *Min Yong-hwan: A political biography*, Hawaii 2002.

⁷⁷ J. P. Rurarz, *Historia Korei...*, dz. cyt., s. 304–305.

Aneksy

Aneks nr 1

W kolejności: koreański żołnierz ubrany w pancerz a uzbrojony w łuk i miecz, koreańscy żołnierze ubrani w lekkie stroje a uzbrojeni w miecze i truzeby⁷⁸.

Aneks nr 2

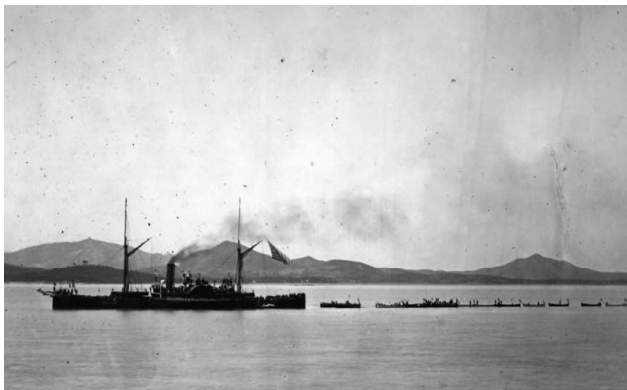

Prawdopodobnie najstarsze fotografie wykonane w Korei przedstawiające Koreańczyków ubranych w tradycyjne stroje trzymający w rękach wachlarze i fajkę mężczyzna z prawej nosi na głowie kapelusz gwanmo⁷⁹.

⁷⁸ Źródła: www.cafe.naver.com/choi7401.cafe?iframe_url=/JoseonArmy.nhn%5Farticleid=7639, 19.10.2011, www.museum.seoul.kr/kor_new/exh/sep/exhSepView.jsp?seq=116&page=1, 17.09.2011.

⁷⁹ Źródło: T. Bennett, *Korea: Caught In Time*, 2009, s. 3.

Aneks nr 3

W kolejności: amerykańscy żołnierze podczas dokonywania desantu, amerykańscy marines przy koreańskiej świątyni, martwi koreańscy żołnierze tuż po bitwie w pobliżu fortu Du Coude, koreańscy rybacy⁸⁰.

⁸⁰ Źródło: T. Bennett, *Korea: Caught In Time*, 2009, s. 4, 30, 35, XV.

Aneks nr 4

Cesarz Gojong siedzący na tronie⁸¹.

Aneks nr 5

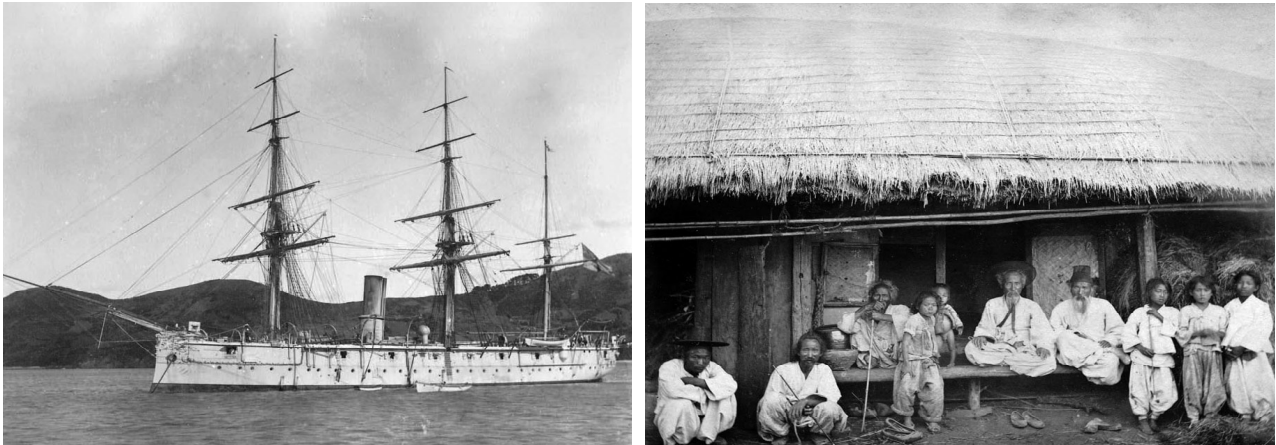

Po lewej i w środku Gojong wraz z następcą tronu, księciem Sunjongiem, z prawej królowa Min⁸².

⁸¹ Źródło: www.commonswikimedia.org/wiki/File:Emperor_Gojong_of_the_Korean_Empire_by_Percival_Lowell,_1884.png, 15.03.2013.

⁸² Źródło: T. Bennett, *Korea: Caught...* dz.cyt., s. 56, www.blog.nownews.com/article.php?bid=4179&tid=126755 30.03.2013, www.museum.seoul.kr/kor_new/exh/sep/exhSepView.jsp?seq=116&page=1, 17.09.2011.

Aneks nr 6

W kolejności: brytyjski statek HMS „Constange”, Koreańczycy zamieszkujący Port Hamilton⁸³.

Aneks nr 7

Budynki infrastruktury kopalni złota z 1897 r.⁸⁴

⁸³ Źródło: T. Bennett, *Korea: Caught...* dz. cyt, s. 39–40.

⁸⁴ Źródło: www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011.

Aneks nr 8

W kolejności: dwóch funkcjonariuszy w nowych mundurach stojących u boku komendanta policji, koreańscy strażacy uczący się obsługi pompy gaśniczej pod nadzorem instruktorów z Japonii⁸⁵.

Aneks nr 9

Wykonywanie chłosty jako kary pomimo zakazu rządowego z 1894⁸⁶.

⁸⁵ Źródło: www.blog.daum.net/zeromess/16545203, 21.04.2013.

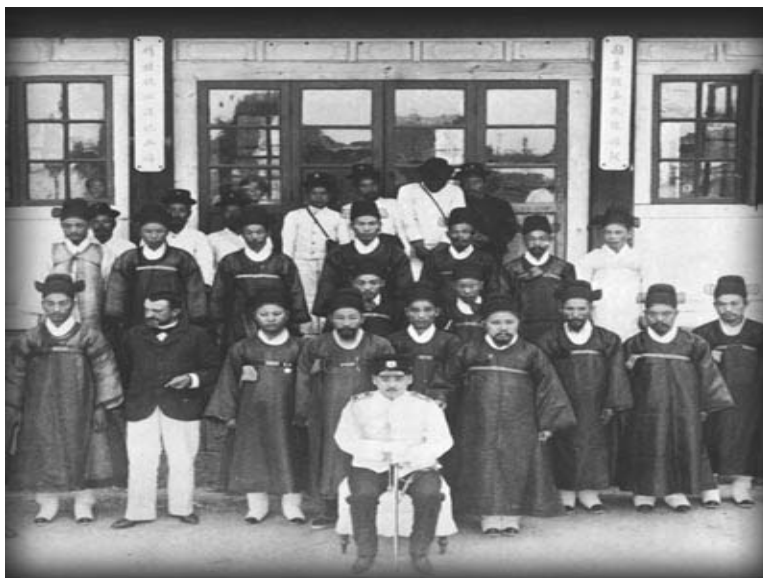
⁸⁶ Źródło: www.museum.seoul.kr/kor_new/exh/sep/exhSepView.jsp?seq=116&page=1, 17.09.2011.

Aneks nr 10

Spotkanie grupy Koreańczyków z wyższych sfer⁸⁷.

Aneks nr 11

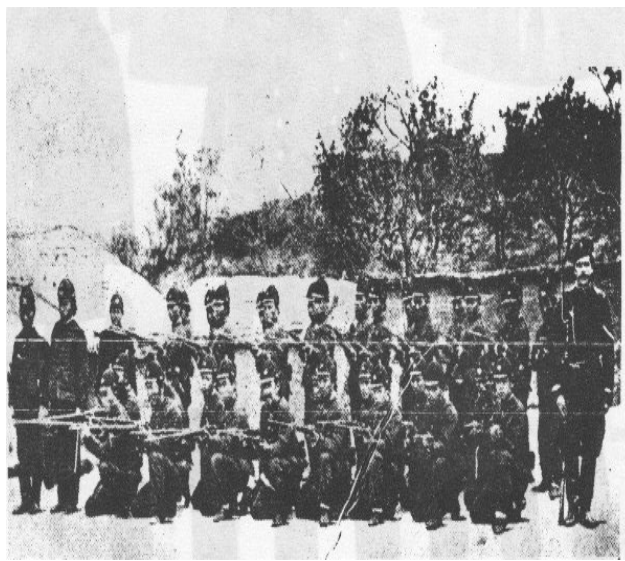

Pamiątkowa fotografia z jednej z pocztowych placówek otwartych w wyniku reform Gabo⁸⁸.

⁸⁷ Źródło: www.freeutil.net/?document_srl=12099165, 13.04.2013.

⁸⁸ Źródło: www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011.

Aneks nr 12

Gwardia Koreańska szkolona przez rosyjskich oficerów i żołnierzy⁸⁹.

Aneks nr 13

Koreański żołnierz obserwujący instruktorów przysłanych przez firmę Maxima oraz grupa żołnierzy obsługujących armatę⁹⁰.

⁸⁹ Źródło: T. Bennett, Korea: Caught... dz. cyt. s. 44; www.goddlsl.tistory.com/category/%EC%97%AD%EC%82%AC%EC%9E%A1%EB%8B%B4?page=4, 22.08.2011.

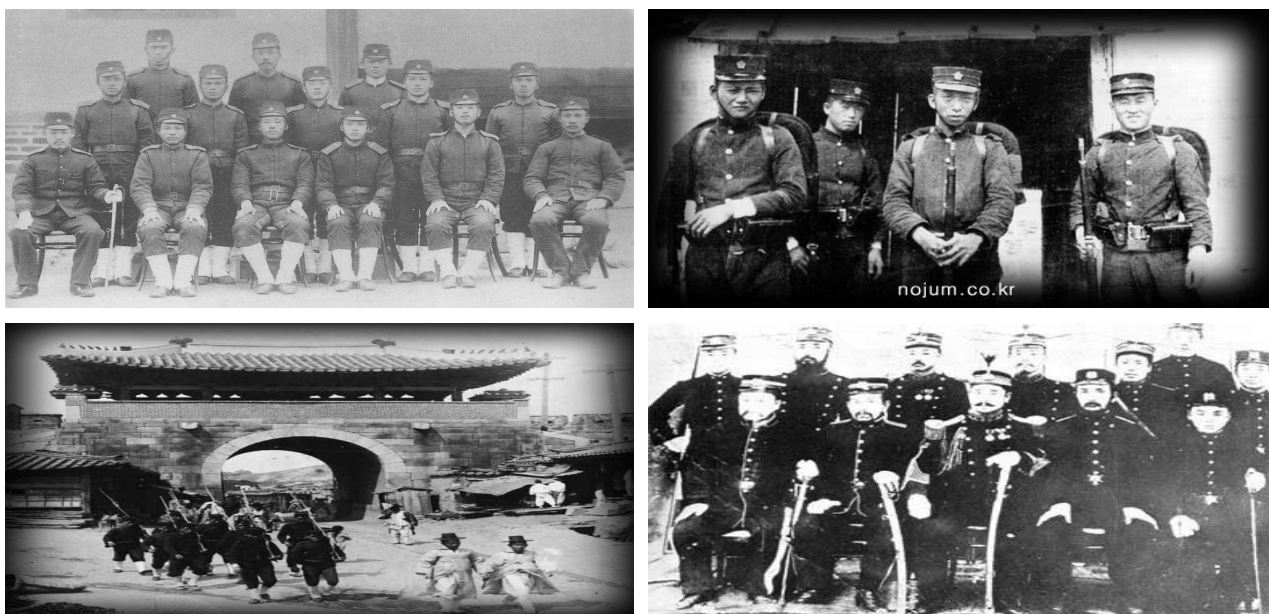
⁹⁰ Źródła: www.blog.daum.net/gksmf350/7671760, 23.02.2012; www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011.

Aneks nr 14

W kolejności: koreański oddział ćwiczący w garnizonie postawy bojowe pod okiem ubranego w biały mundur japońskiego instruktora, „musztra”, formowanie się kolumny marszowej oraz ćwiczenia marszu⁹¹.

Aneks nr 15

W kolejności: koreańscy żołnierze, oficerowie i podoficerowie w mundurach nowego typu, grupa żołnierzy w pełnym rynsztunku, patrol żołnierzy w Seulu, grupa oficerów⁹².

⁹¹ Źródło: www.goddlsl1.tistory.com/category/%EC%97%AD%EC%82%AC%EC%9E%A1%EB%8B%B4?page=4, 22.08.2011.

⁹² Źródło: www.goddlsl1.tistory.com/category/%EC%97%AD%EC%82%AC%EC%9E%A1%EB%8B%B4?page=4, 22.08.2011; www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011.

Aneks nr 16

W kolejności: ośrodek szkoleniowy marynarzy, KIS Yangmu i KIS Guanjae, kapitan Shin Sunseong⁹³.

Aneks nr 17

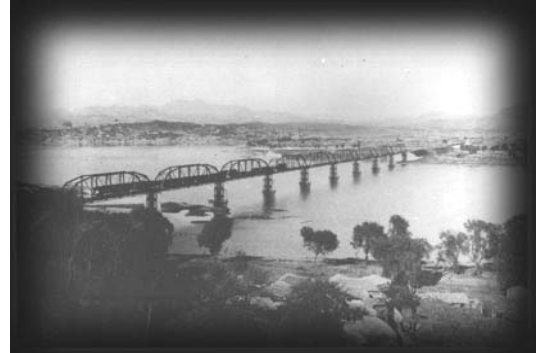
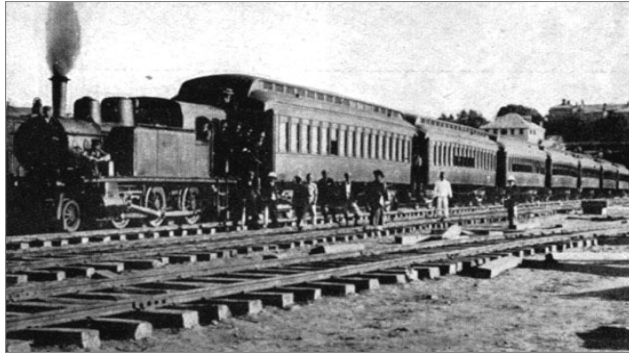

Siedziba założona przez Gim Chong pierwszego Koreańskiego banku Han Han Sung Bank⁹⁴.

⁹³ Źródło: www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articulo=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011; www.blog.daum.net/korskn1230/610, 24.04.2013; www.waegu.blog.fc2.com/?tag=%EC%8B%9D%EB%AF%BC%EC%A7%80%EA%B7%BC%EB%8C%80%ED%99%94%EB%A1%A0, 24.04.2013.

⁹⁴ Źródło: www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articulo=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011.

Aneks nr 18

W kolejności: pociąg poruszający się po linii kolejowej Puszan Seul oraz ukończony w 1900 r. żelazny most kolejowy łączący brzegi rzeki Han⁹⁵.

Aneks nr 19

Pierwsza siedziba powstałej w 1898 r. firmy Seoul Electric Corporation⁹⁶.

⁹⁵ Źródło: www.hallyunet.com/bbs/board.php?bo_table=g003&wr_id=33, 29.03.2013.

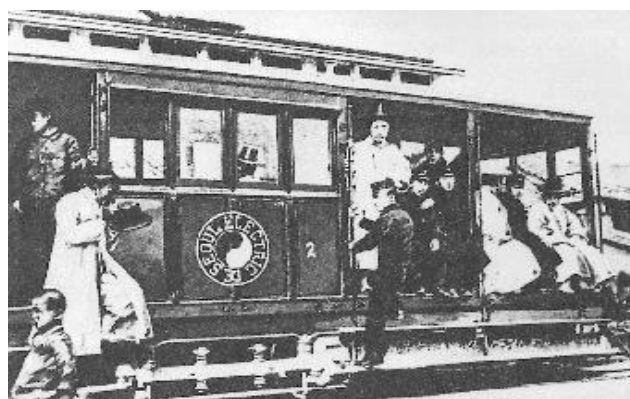
⁹⁶ Źródło: www.hallyunet.com/bbs/board.php?bo_table=g003&wr_id=33, 29.03.2013.

Aneks nr 20

Nowa siedziba Seoul Electric Corporation⁹⁷.

Aneks nr 21

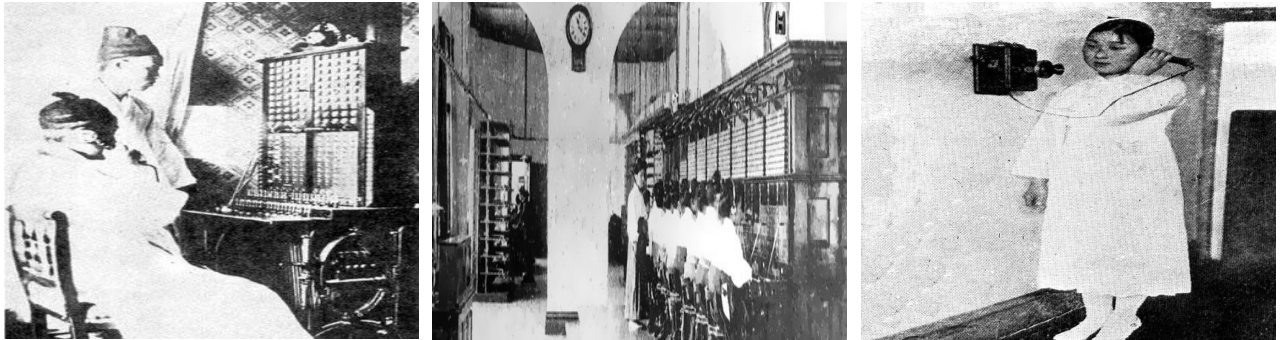

Tramwaje oraz ruch na trasie w Seulu⁹⁸.

⁹⁷ Źródło: www.article.joins.com/news/article/article.asp?Total_ID=4230974, 16.03.2013.

⁹⁸ Źródło: www.proi.edupia.com/contents/proicontents/proi/proi/middle/SchoolBook/seb/jd_seb1_content.asp?nTerm=2&nYear=9&nConID=476&nCatID=322&nDaeNumber=1, 19.12.2012; www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=29.05.2011; <http://blog.daum.net/ksgcyj/7826501>, 18.04.2013; www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=ohyh45&logNo=20111192876, 16.04.2013.

Aneks nr 22

W kolejności: centrale telefoniczne oraz Koreanka prowadzącą rozmowę telefoniczną⁹⁹.

Aneks nr 23

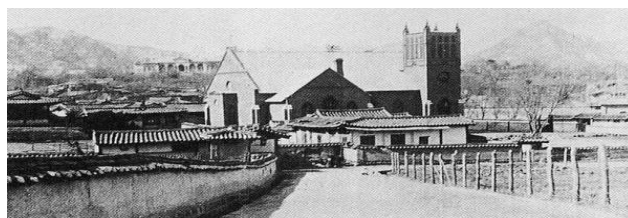
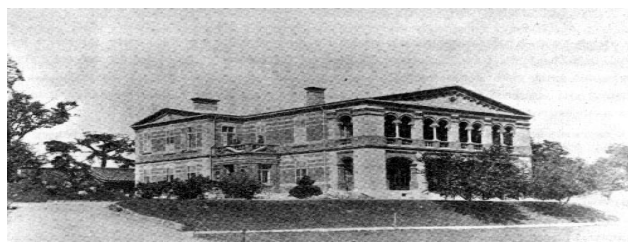
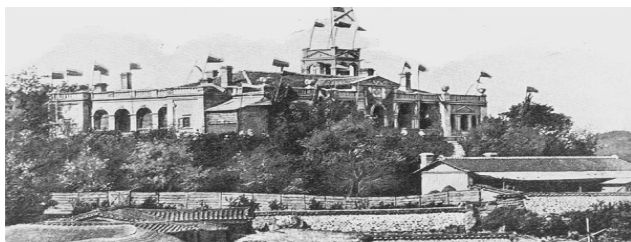

Jeden z pierwszych automobili w Korei sprowadzonych tam w 1903 r.¹⁰⁰

⁹⁹ Źródło: www.hallyunet.com/bbs/board.php?bo_table=g003&wr_id=33, 29.03.2013; www.etnews.com/news/special/2034010_1525.html, 14.04.2013; www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=jazzroi&logNo=30150848764, 14.04.2013.

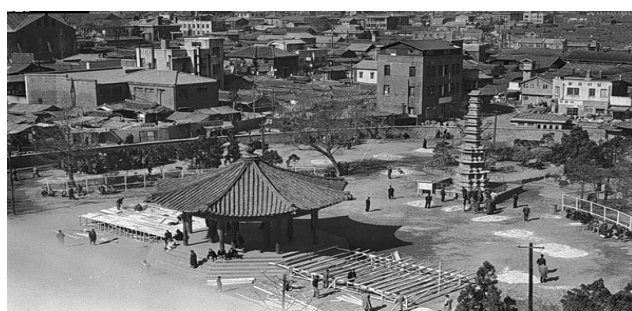
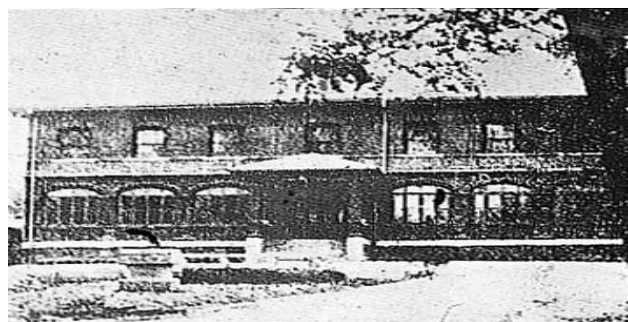
¹⁰⁰ Źródło: www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011.

Aneks nr 24

W kolejności: rosyjskie i brytyjskie poselstwo oraz katolicka katedra Myeongdong i protestancki kościół¹⁰¹.

Aneks nr 25

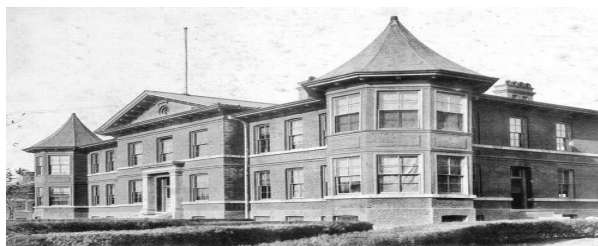
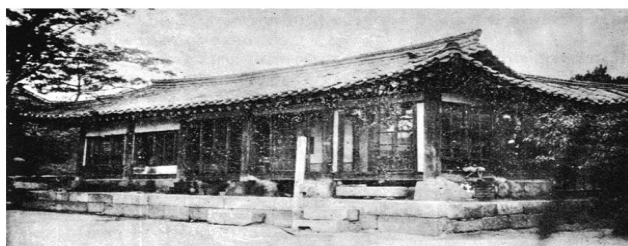

W kolejności: miasto Incheon nocą, Pałac Chunmyon, Pagoda podczas przygotowania do uroczystości oraz uroczystość odegrania hymnu cesarstwa¹⁰².

¹⁰¹ Źródło: www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=ohyh45&logNo=20147474683, 14.04.2013; www.hallyunet.com/bbs/board.php?bo_table=g003&wr_id=33 29.03.2013.

¹⁰² Źródło: www.blog.naver.com/IncheonHistoryView.nhn?blogId=kaeroi&logNo=1098275, 17.04.2013; www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=0AJBo&artcleno=17372544&looping=0&longOpen=, 14.04.2013; www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&artcleno=18164500&looping=0&longOpen= 29.05.2011.

Aneks nr 26

W kolejności: pierwszy szpital, szpital Jejung Won, zespół pielęgniarek, Ester Park (1877–1910).¹⁰³

Aneks nr 27

Narodowy Szpital¹⁰⁴.

¹⁰³ Źródło: www.kyosu.net/news/articleView.html?idxno=27220, 15.04.2013; www.pressian.com/article/article.asp?article_num=60090915184406, 15.04.2013; [www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=](http://www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=;), 29.05.2011.

¹⁰⁴ Źródło: www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articleno=18164500&looping=0&longOpen=, 29.05.2011.

Aneks nr 28

W kolejności: państwową i prywatną szkołę¹⁰⁵.

Aneks nr 29

W kolejności: turnieje piłki nożnej, hokeja na trawie, bejsbolu¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Źródło: www.blog.naver.com/PostView.nhn?blogId=contents21&logNo=130071622281 2.04.2013; http://blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articulo=18164500&looping=0&longOpen=; 29.05.2011.

¹⁰⁶ Źródło: www.blog.daum.net/_blog/hdn/ArticleContentsView.do?blogid=09yhV&articulo=18164500&looping=0&longOpen=; 29.05.2011.

Streszczenie

Artykuł stara się przybliżyć sytuację Korei w XIX w., uwzględniając stanowisko mocarstw do królestwa koreańskiego, a szczególnie najbliższych jego sąsiadów Chin, Japonii i Rosji najbardziej zainteresowanych ekspansją w tym kraju. Sporo na temat ówczesnego społeczeństwa i ogólnej sytuacji panującej w Korei dostarcza sprawozdanie z podróży Wacława Sieroszewskiego wydanej po raz pierwszy jako zwartej monografii w 1904 r. Artykułu przedstawia reformy mające umocnić kraj, podjęte przez rząd koreański i grupy Koreańczyków tj. Partii Modernizacji „Gachwadarg” powstałej w 1881 r., czy też reformatorów skupionych w Stronnictwie królowej Min. Dodatkowo zamieszczona została analiza jak reformy były odbierane przez społeczeństwo i jak na nie wpływały? W artykule sporo miejsca poświęcono reformom Koreańskim siłom zbrojnym, w których z feudalnej armii, przekształca się w nowoczesne wojsko. Większość przemian opisana został, z jednoczesnym ukazaniem ich na fotografiach z epoki wykonywanych przez przebywających wówczas w Korei cudzoziemców oraz samych Koreańczyków. Pierwsze fotografie wykonano w latach 60-tych XIX w. przez nieznanego autora. Powstały najprawdopodobniej podczas wysłanej do Korei przez Napoleona III karnej ekspedycji. Od tego momentu fotografia stopniowo wkraczała na Półwysep Koreański dokumentując zarówno życie zwykłych ludzi jak i przełomowe wydarzenia stają się tym samym źródłem ukazującym przemiany społeczne w tym kraju.

Summary

The article is trying to bring us nearer to the situation in Korea in 19th century. The article is taking into account positions of powers towards Korean Kingdom, especially its nearest neighbours – China, Japan and Russia. Those countries were the most interested in expansion in Korea. Report from travels of Wacław Sieroszewski contains a lot of information about society and situation in Korea in those days. Those reports were published as monograph for the first time in 1904. The article describes reforms with a view to strengthen the country. Those reforms were undertaken by Korean government and groups of Koreans, for example Modernization Party called „Gachwadarg” (the party was established in 1881) and also reformers concentrated around queen Min. Additionally it contains analysis how the reforms were perceived by the society and what was their influence. There is also quite a lot of information about reforms in Korean army, which was changed from feudal into modern troops. Most of transformations were described and shown on the photographs at the same time. The photographs were taken by foreigners staying at that time in Korea and also the Koreans. The first

photographs were taken by unanimous author in sixties of 19th century. They were taken presumably during expedition sent to Korea by Napoleon the 3rd. From that moment photography became constantly present on Korean Peninsula. It showed the life of ordinary people but also important breakthroughs in Korea. It became important source of knowledge about social changes in Korea.

Skutki zapłaty zobowiązania podatkowego przez osobę trzecią.

Glosa do uchwały NSAI FPS 8/07

Mikołaj Kondej

Celem niniejszego artykułu jest omówienie zagadnienia możliwości zapłaty zobowiązania podatkowego przez osobę trzecią i skutków takiej zapłaty. Analizowany temat jest o tyle istotny, że w prawie cywilnym obowiązuje zasada, zgodnie z którą wierzyciel nie może odmówić przyjęcia zapłaty od osoby trzeciej, choćby ta osoba działała bez wiedzy dłużnika¹. W przypadkach gdy osoba trzecia działa za zgodą dłużnika spłata zobowiązania powoduje wstąpienie osoby spłacającej cudze zadłużenie w miejsce spłaconego wierzyciela (spłacający staje się nowym wierzycielem dłużnika)². Istnienie powyższej instytucji sprawia, iż wielu podatników przyjmuje, iż podobna regulacja funkcjonuje również w prawie daninowym i że zapłata ich zobowiązania podatkowego przez osobę trzecią prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania. System prawa podatkowego cechuje się jednak znaczną odrębnością od prawa cywilnego a kwestia ta nie jest zupełnie jednoznaczna.

W polskim prawie powstawanie i wygasanie zobowiązań podatkowych reguluje ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja Podatkowa³. Na gruncie przepisów tego aktu zobowiązaniem podatkowym jest wynikające z obowiązku podatkowego zobowiązanie podatnika do zapłacenia na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu albo gminy podatku w wysokości, w terminie oraz w miejscu określonych w przepisach prawa podatkowego⁴. Podatnikiem jest zaś generalnie osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie mająca osobowości prawnej, która podlega na mocy ustaw podatkowych obowiązkowi podatkowemu⁵.

Przesłanki wygaśnięcia zobowiązania podatkowego określa w sposób zamknięty art. 59 § 1 Ordynacji Podatkowej. Wśród przesłanek zwalniających dłużnika z obowiązku świadczenia ustawa wymienia m.in. zapłatę podatku. Przytoczony przepis nie definiuje czy zapłaty musi dokonać bezpośrednio podatnik, czy też możliwe jest też jej dokonanie przez osobę trzecią. Analizując więc tylko tę regulację można by stwierdzić, iż każda zapłata zobowiązania podatkowego dokonana przez jakikolwiek podmiot doprowadzi do jego wygaśnięcia. Odmienne światło na tę kwestię rzuca jednak

¹ Art. 356 §2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. kodeks cywilny (dalej: „kc”).

² Art. 518 §1 ust. 3 kc.

³ Dalej również jako: „op”.

⁴ Art. 5 op.

⁵ Art. 7 ust. 1 op.

analiza art. 60 §1 Ordynacji Podatkowej regulującego kwestię terminu, w którym zapłatę uważa się za dokonaną. Zgodnie z tym przepisem w obrocie bezgotówkowym za termin dokonania zapłaty podatku uważa się dzień obciążenia rachunku bankowego podatnika lub rachunku podatnika w spółdzielczej kasie oszczędnościowo-kredytowej lub rachunku płatniczego podatnika w instytucji płatniczej na podstawie polecenia przelewu. Przepis ten odnosi się jedynie do zapłaty zobowiązania podatkowego przelewem z rachunku podatnika. Można więc z niego wywodzić, iż zapłata zobowiązania jest możliwa tylko bezpośrednio z rachunku podatnika.

Przedstawione powyżej wątpliwości znalazły odbicie w zróżnicowanym orzecznictwie sądowo-administracyjnym, w którym przez długi czas funkcjonowały dwie grupy orzeczeń – jedne dopuszczające zapłatę podatku przez osobę trzecią a drugie wykluczające taką możliwość. Analizowana kwestia stała się przedmiotem rozstrzygnięcia poszerzonego składu NSA, który dnia 26 maja 2008 r. podjął uchwałę, w której uzasadnieniu dokonał próby rozstrzygnięcia istniejących wątpliwości⁶.

Zdaniem składu wydającego przedmiotową uchwałę z przepisów Ordynacji Podatkowej jednoznacznie wynika, że obowiązek zapłaty podatku wynika ze zobowiązania podatkowego, a zobowiązanym do jego zapłacenia jest podatnik. W związku z tym, zdaniem Sądu, tylko zapłata podatku przez podatnika prowadzi do realizacji zobowiązania podatkowego i tym samym do jego wygaśnięcia.

Skład siedmiu sędziów NSA uznał, iż określone w ustawach podatkowych obowiązki podatkowe *mają publicznoprawny charakter, są obowiązkami osobistymi i nie mogą być znoszone przez umowy cywilnoprawne zawierane między podatnikiem a osobą trzecią*. Wniosek o nieskuteczności zapłaty podatku przez osobę trzecią Sąd wywiódł przede wszystkim z opisanych powyżej cech zobowiązania podatkowego⁷. Z tego względu zasadne wydaje się dokładniejsze przeanalizowanie charakterystyki podatku w celu weryfikacji prawidłowości wywiedzionych przez NSA wniosków.

Publicznoprawny charakter podatku wynika wprost z definicji zobowiązania podatkowego zawartej w art. 5 Ordynacji Podatkowej. Nie budzi wątpliwości, iż podatek jest daniną nakładaną w drodze jednostronnej czynności władczej Państwa. Jest to świadczenie publicznoprawne opierające się na prawie publicznym a nie stosunku umownym⁸. Fakt, iż podatek jest nakładany w drodze ustawy

⁶ Zob. uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego z 26 maja 2008 r. (I FPS 8/07).

⁷ Tzn. jego publicznoprawnego, osobistego charakteru oraz faktu, iż zobowiązanie to nie może być modyfikowane na drodze cywilnoprawnej.

⁸ C. Kosikowski [w:] J. Brolik, R. Dowgier, L. Etel, C. Kosikowski, P. Pietrasz, M. Popławski, S. Presnarowicz, W. Stachurski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz.*, LEX/El. 2013, Komentarz do art. 6.

a nie na podstawie porozumienia strony wyłącza swobodę woli przy powstaniu zobowiązania, która jest charakterystyczna dla stosunków cywilnoprawnych⁹.

Niewątpliwie podatek ma również charakter obowiązku osobistego w tym sensie, iż podmiotem zobowiązanym do jego zapłaty jest konkretny podatnik. Tylko wyjątkowo, jako odstępstwo od generalnej reguły, Ordynacja Podatkowa przewiduje odpowiedzialność za niezapłacony podatek osoby trzeciej. Osobistego charakteru obowiązku podatnika nie podważa również występowanie instytucji płatnika – który nie jest podmiotem zobowiązanym do zapłaty podatku a wyłącznie do jego obliczenia, pobrania i wpłacenia¹⁰.

Brak możliwości znoszenia obowiązku podatkowego przez ustalenia cywilnoprawne nie budzi wątpliwości. Podmioty mogą oczywiście, w granicach swobody umów, zawierać umowy cywilnoprawne nawiązujące do kwestii podatkowych. Treść takich umów nie może jednak wpływać na istnienie i charakter zobowiązania publicznoprawnego. Inaczej mówiąc w drodze umowy cywilnoprawnej nie można znieść zobowiązania publicznoprawnego.

Zgadzając się z przytoczonym przez skład siedmiu sędziów poglądem co do opisanych powyżej cech obowiązku podatkowego mam wątpliwości co do wyprowadzonych z nich wniosków. Moim zdaniem, z faktu iż obowiązek podatkowy ma charakter osobisty, publicznoprawny i nie może być znoszony przez umowy cywilnoprawne nie można wyprowadzić, iż zapłata podatku przez osobę trzecią nie prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania podatkowego.

Z osobistego charakteru zobowiązania podatkowego wynika wyłącznie to, iż ciąży ono na konkretnym podmiocie. Osobisty charakter nie wskazuje jednak w żadnej mierze w jaki sposób podmiot ten ma podatek uiścić. Również to, iż podatek jest świadczeniem publicznoprawnym wydaje się nie mieć większego związku z analizowanym problemem. Przy przyjęciu, że zapłaty podatku może dokonać podmiot trzeci zobowiązanie podatkowe nie zmieniałoby swojego charakteru i nie stawało się nagle zobowiązaniem cywilnoprawnym. Zapłata podatku prowadziłaby bowiem jedynie do wygaśnięcia istniejącego stosunku publicznoprawnego.

Istnieją także zasadnicze różnice pomiędzy zapłatą podatku przez osobę trzecią, a nie-dopuszczalnym zdaniem przeważającej części doktryny „umownym zniesieniem zobowiązania publicznoprawnego”. Odrębność tych dwóch zdarzeń wynika między innymi, z tego, iż zapłata podatku to czynność faktyczna zaś zawarcie umowy - czynność cywilnoprawna. Zasadnicza różnica występuje także w konsekwencjach czynności – zapłata podatku prowadzi bowiem do zaspokojenia

⁹ A. Gomułowicz, *Podstawowe konstrukcje prawne ordynacji podatkowej cz. 1*, „Monitor Podatkowy” 4/1998, El.

¹⁰ Art. 8 op.

wierzyciela zaś zawarcie umowy cywilnoprawnej znoszącej zobowiązanie publicznoprawne prowadziłyby do jego poszkodowania. Istniejące odrębności pomiędzy dwoma analizowanymi zdarzeniami prowadzą, moim zdaniem, do konkluzji, iż dorobku doktryny wskazującego na niemożność wpływania umów cywilnoprawnych na istnienie i zakres zobowiązań publicznoprawnych nie można stosować wprost do sytuacji zapłaty podatku przez podmiot trzeci. Reasumując stoję na stanowisku, że z samej tezy, iż obowiązek zapłaty podatku ciąży na podatniku nie można wywieść, iż tylko zapłata podatku bezpośrednio przez podatnika prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania podatkowego.

W tym miejscu pragnę zgodzić się z poglądem Bogusława Brzezińskiego, zgodnie z którym z metodologicznego punktu widzenia, dla prawa podatkowego irrelevantne są fakty, które nie zostały ujęte w hipotezach norm tego prawa¹¹. Z tego powodu, zdaniem Bogusława Brzezińskiego, tylko zapłata podatku przez podatnika prowadzi do realizacji zobowiązania podatkowego i tym samym do jego wygaśnięcia¹². Moim zdaniem jednak, w przypadku zapłaty podatku przez osobę trzecią, można przyjąć koncepcję działania osoby trzeciej w imieniu i na rzecz podatnika. W takim przypadku, na potrzeby prawa podatkowego, przyjęlibyśmy fikcję, iż zapłaty dokonał sam podatnik, choć faktyczna wpłata pochodziłaby od podmiotu trzeciego.

Na możliwość zastosowania takiej konstrukcji wskazuje Uchwała NSA w której Sąd stwierdza, iż w przypadkach gdy wyręczając podatnika osoba trzecia wpłaca otrzymane od niego środki na rachunek organu podatkowego zapłaty podatku w sensie prawnym dokonuje podatnik¹³. Podobnie Bogusław Brzeziński stoi na stanowisku, iż wpłata przez osobę inną niż podatnik kwoty odpowiadającej kwocie podatku może być uznana za skuteczną zapłatę podatku w takiej tylko sytuacji, gdy wpłacający występuje, jako wyręczyciel podatnika, tzn. osoba, która działając na rzecz podatnika dokonuje zapłaty podatku z jego zasobów pieniężnych, świadcząc podatnikowi usługę w tym zakresie¹⁴.

Moim zdaniem zarówno NSA jak i Bogusław Brzeziński niesłusznie wskazują, iż do wygaśnięcia zobowiązania dojdzie wyłącznie, gdy osoba trzecia dokonująca zapłaty otrzyma środki od podatnika. Taka teza nie znajduje uzasadnienia. Przy zapłacie podatku przez podatnika do wygaśnięcia zobowiązania dochodzi zarówno gdy dokonuje on wpłaty z własnych środków (nadwyżki posiadanych aktywów nad zobowiązaniami) jak i środków pożyczonych od innych

¹¹ B. Brzeziński, *Glosa do wyroku NSA z dnia 18 czerwca 2003 r., SA/Bd 1138/03*, „Przegląd Orzecznictwa Podatkowego 6/2005”, s. 528.

¹² Tamże.

¹³ Uchwała Naczelnego Sądu Administracyjnego z 26 maja 2008 r. (I FPS 8/07).

¹⁴ B. Brzeziński, *Glosa do wyroku NSA z dnia 18 czerwca 2003 r., SA/Bd 1138/03*, „Przegląd Orzecznictwa Podatkowego” 6/2005, Tezy glosy w Lex/El.

podmiotów (aktywów sfinansowanych zobowiązaniami). Nie widzę argumentów, by w przypadku zapłaty podatku przez osobę trzecią uzależniać skuteczność wpłaty od tego czy podatnik przekazał tej osobie środki na opłacenie podatku czy też nie.

Należy zwrócić uwagę, iż organ podatkowy nie jest w stanie w prosty sposób zweryfikować czy podatnik przekazał osobie trzeciej środki na zapłatę podatku. Wobec tego przyjęcie proponowanej przez NSA i Bogusława Brzezińskiego koncepcji mogłoby prowadzić do licznych sporów – z jednej strony organ podatkowy mógłby kwestionować fakt przekazania osobie trzeciej środków na zapłatę podatku zaś z drugiej strony osoba trzecia mogłaby wywodzić, iż dokonana przez nią wpłata nie pochodziła ze środków podatnika a więc jako nienależna powinna być zwrócona dokonującemu wpłaty. Powyższe zmuszałoby organ podatkowy do badania charakteru każdej wpłaty otrzymanej od osoby trzeciej przed jej zaksięgowaniem na konto danego podatnika. Z tego powodu, moim zdaniem, przedstawiona koncepcja wydaje się trudna do zastosowania w praktyce. Nadto, ze względu na fakt, iż godziłaby ona w pewność obrotu stoję na stanowisku, iż należałoby ją odrzucić.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę, iż w niektórych przypadkach stosowanie przyjętego przez NSA restryktywnego podejścia mogłoby uniemożliwić spełnienie zobowiązania podatkowego. Tak byłoby m.in. w przypadku spółki cywilnej. Spółka taka jest na gruncie niektórych ustaw podatkowych samodzielnym podatnikiem. Równocześnie przepisy prawa bankowego nie przewidują możliwości utworzenia dla takiej spółki rachunku bankowego. Wyeliminowanie możliwości zapłaty podatku z rachunku wspólników prowadziłoby więc do faktycznej niemożności spełnienia zobowiązania podatkowego spółki cywilnej w drodze bezgotówkowej. Zapłata dokonywana z rachunków wspólników będących odrębnymi podatnikami (osobami trzecimi) nie byłaby bowiem skuteczna.

Wydaje się, iż na możliwość bezgotówkowej wpłaty zobowiązania podatkowego za pośrednictwem rachunku osoby trzeciej wskazuje też rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie wzoru formularza wpłaty gotówkowej oraz polecenia przelewu. Zgodnie z przepisami w nim zawartymi w poleceniu przelewu na rachunek organu podatkowego podaje się m.in. dane zobowiązanego (w tym jego numery identyfikacyjne) oraz określa zobowiązanie podatkowe, które podlega zapłacie. Umieszczenie danych zobowiązanego byłoby bezcelowe gdyby przyjąć, iż zapłata podatku musi zawsze następować z rachunku podatnika.

Należy zwrócić uwagę, że za uznaniem skuteczności zapłaty podatku przez osobę trzecią przemawiają również względy celowościowe. Dopuszczenie możliwości zapłaty podatku przez osobę trzecią jest korzystne zarówno dla wierzyciela, dłużnika jak i osoby trzeciej. Nie widzę tutaj

możliwości poszkodowania żadnego z wymienionych podmiotów. Z jednej strony skuteczna zapłata podatku przez osobę trzecią prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania podatkowego w sposób efektywny (zaspokojenia wierzyciela podatkowego) a co za tym idzie eliminuje niepewność co do tego czy zobowiązanie będzie ostatecznie uiszczone / okaże się możliwe do wyegzekwowania. Z drugiej strony daje ona dłużnikowi możliwość odroczenia konieczności znalezienia środków na zapłatę podatku. Niewątpliwie osoba trzecia może także skorzystać z takiego rozwiązania – przykładowo poprzez fakt, iż podatnik zobowiązałby się zapłacić na jej rzecz kwotę wyższą niż uiszczona przez nią kwota zobowiązania podatkowego.

Dokonując wykładni celowościowej, nade wszystko, należy zwrócić jednak uwagę na fakt, iż domaganie się od podatnika zapłaty podatku w przypadku, jeżeli został on już uiszczony w jego imieniu przez osobę trzecią może być odbierane jako sprzeczne z zasadą sprawiedliwości. W tym kontekście odnotować należy, iż organ skarbowy od momentu dokonanej przez osobę trzecią wpłaty może swobodnie dysponować wpłaconymi środkami pieniężnymi. Fakt, iż należnej zapłaty dokonuje osoba trzecia a nie podatnik nie wpływa więc negatywnie na interes fiskalny. Wobec tego, w moim odczuciu, za niesprawiedliwe należy uznać prawo Skarbu Państwa do domagania się od podatnika ponownej zapłaty podatku i to jeszcze z pełniącymi funkcję sankcyjną odsetkami za zwłokę.

W głosowanej uchwale NSA skład orzekający uznał, iż za wyłączeniem możliwości zapłaty zobowiązania podatkowego przez osobę trzecią przemawiają również względy wykładni systemowej. Sąd zwrócił uwagę, iż na gruncie Ordynacji Podatkowej za nadpłatę uważa się m. in. kwotę nadpłaconego lub nienależnie zapłaconego podatku. Równocześnie z art. 73 § 1 pkt 1 Ordynacji Podatkowej wynika, że nadpłata powstaje generalnie z dniem zapłaty przez podatnika podatku nienależnego lub w wysokości większej od należnej. Skład orzekający uznał w związku z tym, iż nadpłatą nie jest wpłata dokonana przez osobę trzecią. Teza ta doprowadziła Sąd do wniosku, że przepisy Ordynacji Podatkowej w sposób spójny wyłączają możliwość zapłaty podatku przez osobę trzecią. Należy zwrócić jednak uwagę, iż przyjmując proponowaną przez autora koncepcję działania osoby trzeciej w imieniu podatnika zapłata zobowiązania podatkowego miałaby skutki równoznaczne z zapłatą podatku przez samego podatnika. W związku z tym, z chwilą dokonania zapłaty, sam podatnik uzyskiwałby możliwość ubiegania się o zwrot ewentualnej nadpłaty.

W tym miejscu zasadne wydaje się rozważenie, w których przypadkach działanie osoby trzeciej można by uznać za działanie w imieniu podatnika. Niewątpliwie byłyby to te sytuacje, w których pomiędzy podatnikiem a osobą trzecią funkcjonowałoby porozumienie regulujące kwestie tego, iż osoba trzecia dokona wpłaty podatku na rachunek organu. Porozumienie takie byłoby umową cywilnoprawną, która w żaden sposób nie wpływałaby na stosunki publicznoprawne. Regulowałoby

ono bowiem wyłącznie obowiązki dwóch podmiotów prawa cywilnego a nie stosunki na linii wierzyciel podatkowy – dłużnik podatkowy. Przykładowo umowa taka mogłaby stanowić, że w zamian za zapłatę zobowiązania podatkowego dłużnik zobowiązuje się zapłacić osobie trzeciej określoną sumę pieniężną.

Powstaje jednak pytanie jak należałoby traktować zapłatę podatku przez osobę trzecią w przypadku braku funkcjonowania jakiegokolwiek porozumienia cywilnoprawnego. Wydaje się, że również taką zapłatę należałoby uznać za skuteczną pod warunkiem, iż dokonujący wpłaty wyraźnie wskazałby podmiot, za który dokonuje zapłaty podatku. Taka teza wynika przede wszystkim z względów celowościowych i faktu, że wierzyciel podatkowy nie posiada instrumentów umożliwiających weryfikację w jakim charakterze działa osoba trzecia i czy została ona upoważniona do podejmowania czynności w imieniu zobowiązanego.

Analizując wzajemne stosunki podatnika i osoby trzeciej, moim zdaniem, należałoby uznać, iż osoba trzecia nie wstępowałaby w takim przypadku automatycznie w miejsce wierzyciela. W doktrynie cywilnoprawnej zwraca się, bowiem uwagę, iż do podstawowych przesłanek subrogacji należy tożsamość zobowiązania mimo zmiany wierzyciela¹⁵. Z tego powodu w przypadku zapłaty cudzego podatku, ze względu na jego publicznoprawny charakter, niemożliwe jest wstąpienie w miejsce Państwa¹⁶. Wydaje się zatem, iż do uregulowania wzajemnych relacji podatnika i osoby trzeciej mogłyby posłużyć co najwyżej przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Przechodząc do konkluzji, moim zdaniem, przyjęta w głosowanej uchwale NSA teza, iż zapłata podatku przez osobę trzecią nie prowadzi do wygaśnięcia zobowiązania podatkowego budzi poważne wątpliwości. Nie widzę przekonujących argumentów prawnych przemawiających za takim rozstrzygnięciem. Co więcej uważam, że przyjęta przez NSA koncepcja jest niekorzystna zarówno dla wierzyciela podatkowego, podatnika jak i osoby trzeciej dokonującej zapłaty cudzego podatku. Stoję na stanowisku, iż wskazana w uchwale możliwość zapłaty podatku przez wyręczyciela podważa spójność uzasadnienia uchwały. Uzależnienie skuteczności zapłaty podatku przez osobę trzecią od wystąpienia określonych okoliczności, których organ podatkowy nie ma możliwości zweryfikowania na etapie rozliczania wpłaty, prowadzi moim zdaniem do naruszenia zasady pewności obrotu (braku pewności po stronie wierzyciela i zobowiązanego czy zobowiązanie podatkowe wygasło). Za słuszne uważam przyjęcie fikcji prawnej, iż w przypadku zapłaty podatku przez osobę trzecią działa ona w imieniu podatnika. Skutki zapłaty na gruncie publicznoprawnym należy zatem, w moim odczuciu, rozpatrywać analogicznie jak w przypadku gdyby zapłaty dokonałby sam podatnik.

¹⁵ A. Rzetecka-Gil, *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania - część ogólna*, LEX/el., Komentarz do art. 518 kc.

¹⁶ Tamże.

Na gruncie cywilnoprawnym kwestię stosunków stron regulowałaby bądź to zawarta między nimi umowa bądź też przepisy o bezpodstawnym wzbogaceniu.

Należy również zauważyć, że problemy praktyczne związane z powstałym po uchwale NSA, brakiem skutecznością wpłaty podatku przez osobę trzecią dostrzegło Ministerstwo Finansów. W związku z tym w projekcie założeń do ustawy o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw¹⁷ Minister Finansów zaproponował wprowadzenie do Ordynacji Podatkowej przepisów stanowiących, że wpłata osoby trzeciej w niektórych przypadkach będzie skutkowałą wygaśnięciem zobowiązania podatkowego. Zgodnie z projektem skuteczna byłaby zapłata cudzego zobowiązania przez:

- dłużnika rzeczowego – w tym przypadku wprowadzenie możliwości zapłaty przez osobę trzecią Ministerstwo motywuje tym, że obecnie dłużnik rzeczowy jest zmuszony do znoszenia egzekucji z obciążonej rzeczy nie mając możliwości dobrowolnie zaspokoić wierzyciela,
- podmiot inny niż podatnik – z tym, że w tym przypadku wpłata skutkowałaby wygaśnięciem zobowiązania tylko w przypadku jeżeli treść dowodu wpłaty nie budziłaby wątpliwości a wpłacona kwota była niższa niż 1000 zł,
- małżonka podatnika – w tym przypadku wpłata byłaby skuteczna bez względu na wysokość wpłaty.

Projektowane zmiany oceniam pozytywnie w zakresie w jakim dopuszczają one możliwość wygaśnięcia zobowiązania podatkowego w przypadku wpłaty podatku przez osobę trzecią. Moje poważne wątpliwości budzi jednak celowość wprowadzenia limitu dla osób niezwiązanych z podatnikiem. Wydaje się, iż takie ograniczenie może prowadzić do dalszej dezorientacji podatników, co do tego czy zapłata ich zobowiązań przez osoby trzecie będzie skuteczna. Można podejrzewać, iż projektowana regulacja nie ma na celu dobra podatnika a ułatwienie pracy organów podatkowych. W przypadku małych kwot zapłaconych przez osoby trzecie zyski fiskusa wynikające z przyjęcia nieskuteczności wpłaty mogą być bowiem nieproporcjonalne do kosztów związanych z egzekucją. Inaczej jest przy większych sumach gdzie względy fiskalne mogą przemawiać za egzekucją, mimo że organ podatkowy faktycznie przez cały okres dysponuje kwotą wpłaconą przez osobę trzecią (a więc nie ponosi żadnej szkody ze względu na brak wpłaty dokonanej przez podatnika).

¹⁷ Założenia do projektu ustawy o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw, Projekt z dnia 29 kwietnia 2013 r.

Streszczenie

Artykuł omawia konsekwencje skutków zapłaty podatku przez osobę trzecią. Publikacja stanowi głos krytyczny do uchwały Naczelnego Sądu Administracyjnego z 26 maja 2008 r. (I FPS 8/07). Autor wywodzi, iż przyjęty przez skład orzekający pogląd, że zapłata podatku przez osobę trzecią nie powoduje wygaśnięcia zobowiązania podatkowego jest co najmniej kontrowersyjny. Proponuje on w zamian by zapłatę podatku przez osobę trzecią traktować na gruncie publicznoprawnym, jako dokonywaną w imieniu podatnika a tym samym skuteczną. W artykule podjęto też próbę rozstrzygnięcia skutków cywilnoprawnych takiej zapłaty. Pod koniec publikacji umieszczono także krótkie omówienie planowanych zmian przepisów odnoszących się do omawianego problemu.

Summary

In the article author performs analysis whether payment of tax made by third party leads to termination of tax liability. Publication is a comment to resolution of Polish Supreme Administrative Court from 26 May 2008 (I FPS 8/07). Author claims that the judgment of court that payment of tax made by third part does not lead to termination of taxpayer liability is at least controversial. He propose to treat payment done by third party as payment of taxpayer and thus leading to termination of tax liability. The article contains also analysis of consequences of such payment on civil law ground. At the end of article author presents planned changes to tax law as regards analyzed issue.

Национализация как способ изъятия из частной собственности

Yulia Dondubon

Всеобщая Декларация Прав Человека, принятая резолюцией 217 А (III) Генеральной Ассамблеи от 10 декабря 1948 года, в ст. 17 провозглашает, что:

«Каждый человек имеет право владеть имуществом как единолично, так и совместно с другими» и «никто не должен быть произвольно лишен своего имущества»¹. Переоценить значимость данного документа для международного сообщества практически невозможно. Закрепленное на международном уровне неприкосновенное право частной собственности, находит свое отражение и на уровне государства, в Конституции Российской Федерации:

1. Право частной собственности охраняется законом.
2. Каждый вправе иметь имущество в собственности, владеть, пользоваться и распоряжаться им как единолично, так и совместно с другими лицами.
3. Никто не может быть лишен своего имущества иначе как по решению суда. Принудительное отчуждение имущества для государственных нужд может быть произведено только при условии предварительного и равноценного возмещения².

Именно ч. 3 ст. 35 Конституции РФ, регламентирующая, что принудительное отчуждение имущества всё-таки возможно, ставит под вопрос неприкосновенность (провозглашенную ст. 17 Конституции) такого священного права как право частной собственности.

Гражданский Кодекс РФ в ст. 235 «Основания прекращения права собственности» перечисляет основные случаи, когда и при каких условиях, право изъятия из частной собственности все-таки возможно, называя при этом и национализацию имущества³.

Под национализацией ГК РФ подразумевает следующее: обращение в государственную собственность имущества, находящегося в собственности граждан и юридических лиц. При этом оговаривается, что производится она с возмещением стоимости такого имущества и других убытков.

¹ Всеобщая Декларация Прав Человека. Сайт Организации Объединённых Наций. [Электронный ресурс]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml

² Конституция Российской Федерации. Ст. 35. [Электронный ресурс]. <http://www.constitution.ru/index.htm>

³ Гражданский Кодекс РФ от 30 нояб. 1994 г. №51-ФЗ// Собр. Законодательства РФ. 1994 г. № 32. Ст. 3301.

Характеристика данного явления сравнительно коротка, а основания проведения самой процедуры национализации довольно расплывчаты. Зачастую в литературе указывается, что проводится национализация в «публичных интересах», «общенациональных потребностях», «интересах всего общества»⁴.

Вообще, в международном частном праве сложившегося и какого-либо четко определенного легального понятия национализации не существует. Статьи, посвященные данной теме, в основном, изобилуют личными, резко отрицательными или, наоборот, одобрительными, мнениями авторов на проводимую в каком-либо государстве национализацию как на определенную политическую меру.

На основании многочисленных определений, приводимых учеными в международном частном праве, выделим основные признаки национализации:

Во-первых, национализация есть обращение имущества частных лиц в государственную собственность. Формы национализации разнообразны: принудительное прекращение имущественных прав лиц, ограничение правомочий собственника и несобственника – владельца, не являющегося собственником имущества; передача прав и обязанностей по обязательствам частного лица к государству в принудительном порядке; принудительное введение государственного управления юридическим лицом и т.д.

Во-вторых, национализация осуществляется на возмездной основе. В 1973 г. Генеральная Ассамблея ООН, подтверждая этот принцип, приняла специальную Резолюцию № 3171/XXVIII о праве государств самостоятельно определять формы и размер компенсации⁵.

На данный момент единственным правилом, регламентирующим процедуру возмещения ущерба национализации, является скупое положение ст. 306 ГК РФ: в случае принятия Российской Федерацией закона, прекращающего право собственности, убытки, причиненные собственнику в результате принятия этого акта, в том числе стоимость имущества, возмещаются государством. Споры о возмещении убытков разрешаются судом.

В-третьих, перевод этот всегда осуществляется на основании закона. Национализация осуществляется в соответствии с внутренним законодательством и проводится на основании

⁴ Бублик В. А. Публично - и частноправовые начала в гражданско - правовом регулировании внешне-экономической деятельности. Автореф. на соиск. уч. стел. докт. юрид. наук. Екатеринбург, 2000. С. 14. Дорофеева Ю.А. Национализация. Вопросы международного частного права. Автореф. на соиск. уч. степ. канд. юрид. наук. Саратов, 2001. С. 2.

⁵ Резолюция 28-й сессии Генеральной Ассамблеи ООН № 3171 (XXVIII) от 17 декабря 1973 г. Неотъемлемый суверенитет над природными ресурсами. [Электронный ресурс]. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/285/45/IMG/NR028545.pdf?OpenElement>

суверенитета государства. Специального федерального закона о национализации в России не существует. Существуют, однако, законопроекты, предлагающие регулировать национализацию имущества социально неэффективных собственников, национализацию имущества физических и юридических лиц, отчужденного из государственной и муниципальной собственности в процессе приватизации и др. Стоит, всё же, заметить, что подобные законопроекты снимаются с рассмотрения с завидным постоянством, а отношение к национализации в обществе остается весьма негативным. Сказывается, видимо, неудачный исторический опыт перехода собственности из частной в государственную, осуществленный властями Советской России в 1917-1920 гг. Существует также распространенное мнение о превосходстве в плане эффективности частного собственника над государственным.

Противники данной точки зрения приводят в пример масштабную приватизацию, произошедшую в нашей стране в 90х гг. прошлого века, которая вылилась для населения в задержку заработной платы, а зачастую и в массовые увольнения. Также экономисты намекают на то, что федеральный закон не принимается именно потому, что олигархическое лобби собственников встает на защиту своих интересов.

То, что единого федерального закона не существует, не значит, что не принимаются отдельные нормативно-правовые акты. К примеру, в апреле 2013 г. Депутаты Государственной Думы приняли во втором и третьем чтении закон об упрощенном порядке передачи объектов, построенных для Олимпиады в Сочи в государственную и муниципальную собственность⁶.

Думается, что принятие отдельного федерального закона всё-таки было бы обоснованным решением в регламентации самой процедуры национализации; решилась бы насущная проблема создания методики расчета размера компенсации, подлежащей выплате при национализации, а также способы защиты вложений от мер национализации, например путем страхования.

Последним условием национализации является существование той самой общенациональной потребности. Национализация, и приватизация – как противовес ей, должны проводиться тогда и только тогда, когда это непосредственно требует экономика страны, те самые общенациональные интересы. Декларация об установлении нового международного экономического порядка 1974 г., в которой Генеральная Ассамблея ООН подчеркнула, что **для охраны своих ресурсов** «каждое государство имеет право осуществлять

⁶ «Госдума приняла закон о национализации Олимпийских объектов». Сайт Российского Национального Информационного Агентства «ФедералПресс». [Электронный ресурс]. http://fedpress.ru/news/society/news_society/1366871445-gosduma-prinyala-zakon-o-natsionalizatsii-olimpiiskikh-obektov

эффективный контроль над ними... включая право национализации или передачи владения своим гражданам, причем это право является выражением полного неотъемлемого суверенитета этого государства»⁷.

Думается, что публичным интересом, в целях которого и проводится национализация, выступает защита основ конституционного строя государства во всем многообразии – защита прав и интересов лиц, обеспечение обороны, безопасности государства, защита нравственности и здоровья населения страны.

Таким образом, **национализация** - это определенная мера регулирования экономики, процедура обращения имущества частных лиц в государственную собственность, осуществляемая на основании закона, на возмездной основе, и при наличии публичного интереса.

Говоря о национализации имущества, нельзя не упомянуть о смежных понятиях – экспроприации, реквизиции и конфискации. Под экспроприацией понимается принудительное безвозмездное или оплачиваемое отчуждение имущества, производимое государственными органами. Объектом экспроприации может быть как недвижимое (например, земля при проведении железных или грунтовых дорог), так и движимое имущество. В зависимости от того, выплачивается ли вознаграждение при экспроприации или нет, различают такие её формы, как реквизиция и конфискация. Отличительной чертой экспроприации от национализации является масштаб проводимых мер: если при экспроприации в собственность государства отходит какое-либо конкретное имущество, то при национализации в собственность государства могут отходить целые предприятия, составляющие основу какой-либо отрасли экономики. Стоит, однако, отметить, что данная точка зрения дискуссионна: классическая западная доктрина считает понятие экспроприации родовым по отношению к национализации, таким образом, национализация, наряду с конфискацией и реквизицией, является видом экспроприации.

Под реквизицией законодатель понимает изъятие имущества у собственника в интересах общества по решению государственных органов в случаях стихийных бедствий, аварий, эпидемий, эпизоотий и при иных обстоятельствах, носящих чрезвычайный характер. При этом производится выплата стоимости имущества собственнику (ст. 242 ГК РФ).

⁷ Декларация об установлении нового международного экономического порядка. Принята резолюцией 3201 (S-VI) Генеральной Ассамблеи ООН от 1 мая 1974 года. [Электронный ресурс]. http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/econ_order.shtml

Конфискация же всегда мера есть мера ответственности за неправомерные действия. Конфискация осуществляется по решению суда и заключается в принудительном безвозмездном изъятии и обращении в собственность государства всего или части имущества, являющегося собственностью лица, совершившего преступление или правонарушение.

Явлением, противоположным национализации, является приватизация. Согласно ФЗ «О приватизации государственного и муниципального имущества»⁸ под приватизацией понимается возмездное отчуждение имущества, находящегося в собственности Российской Федерации, субъектов РФ и муниципальных образований в собственность физических и юридических лиц. Как и национализация, приватизация рассматривается как мера регулирования экономики, являясь противоположностью национализации, она некоторым образом создает баланс, на котором базируется равновесие и развитие экономики.

Проблема национализации представляет интерес и в международном частном праве: собственность, в отношении которой страной осуществляется национализация, может находиться не только на территории страны, но и за ее пределами. В таком случае встает вопрос: будет ли государство, осуществившее национализацию, признано собственником того имущества, которое во время национализации находилось за границей этого государства? То есть имеет ли закон национализации экстерриториальное действие?

Западная доктрина утверждает, что законы национализации такого действия не имеют. Основывается данное положение на использовании коллизионной привязки *lex rei sitae* – закон места нахождения вещи. В соответствии с этим подходом из-под действия законов о национализации изымается все права собственности на имущество, принадлежащее национализированным предприятиям.

В российской правовой доктрине сложился совершенно противоположный подход к решению данного вопроса. Судебная практика в Российской Федерации исходит из принципа личного закона лица, закрепленный в ст. 1202 ГК РФ. Таким образом, нахождение какой-либо части имущества национализируемого предприятия, за границей оно находится или нет, юридического значения не имеет, так как национализация распространяется на все имущество соответствующего юридического лица.

Думается, что если вещь по закону ее местонахождения правомерно перешла из рук одного собственника к другому лицу, она должна считаться таковой повсюду. Тогда право

⁸ О приватизации государственного и муниципального имущества: федеральный закон РФ от 21 дек. 2001 г. №178-ФЗ// Собр. Законодательства РФ. 2002. № 4. Ст. 251.

собственности на национализированное в силу акта государства имущество должно признаваться и за пределами данного государства.

В последние годы в прессе активно обсуждается реституция национализированного имущества и культурных ценностей. Термин «реституция» используется в гражданском и международном праве как форма материального возмещения ущерба в результате неправомерного акта путем восстановления состояния, существовавшего до его совершения. Реституция может осуществляться различными способами: возвращение имущества в натуре, (если такое возможно), передача имущества, равноценного вывезенному-субституция. Примером возвращения культурных ценностей является возврат витражей церкви Мариенкирхе во Франкфурте-на-Одере в 2006 г., которые прежде находились в Государственном Эрмитаже.

Мировая история изобилует примерами национализации. Наибольшую известность получили случаи национализации предприятий газовой промышленности, черной металлургии, добычи угля и электроэнергетики в Великобритании (в период после Второй Мировой Войны), предприятий горнорудной промышленности в Чили (в 1970-х гг.), предприятий нефтяной промышленности в Венесуэле (в 1976 г). В 1956 г. правительство Египта утвердило закон о национализации Всеобщей компании Суэцкого морского канала, согласно которому все имущество, права и обязанности компании перешли в руки государства, а все организации и комиссии, которыми распоряжались данная компания, были упразднены. Закон Кубы № 890, принятый в мае 1959 г., национализировал компании, занимающиеся производством сахара, алкоголя, кофе, парфюмерной продукцией, химикатов, а также компании, занимающиеся морским и железнодорожным сообщением, вне зависимости от принадлежности данной компании какому-либо другому государству.

Основываясь на вышеизложенной информации, можно сделать вывод о том, что процесс национализации признан на международном уровне и, соответственно, подлежит применению во всех государствах. Несмотря на то, что национализация имеет конкретные условия осуществления, такие как осуществление на основании специального закона, возмещение ущерба и обязательное наличие общенациональных интересов, тем не менее, национализация ограничивает или прекращает право собственности лиц, изымая имущество в собственность государства. Таким образом, принцип национализации видится как некий концепт, все-таки нарушающий священное право частной собственности. Западная и российская доктрины имеют диаметрально расходящиеся точки зрения на экстерриториальное действие законов о национализации, а вопрос возмещения убытков

целиком и полностью находится в юрисдикции конкретного государства. В связи с этим, необходимо систематизировать и унифицировать правила проведения национализации как крайней меры регулирования экономики, как на международном, так и на внутригосударственном уровне.

Streszczenie

В статье описываются главные признаки и условия осуществления национализации, дается краткий анализ ключевых различий между национализацией и смежных ей понятий - экспроприации, конфискации и реквизиции. Также приводятся основные точки зрения на проведение национализации в контексте международного частного права с соответствующими примерами в различных странах.

Summary

The article describes basic traits and conditions of the nationalization. Short analysis of the key differences between nationalization and related phenomena such as expropriation, confiscation and requisition is provided. Main points of view on the nationalization under international private law rules are announced and followed by the examples of the nationalization in different countries.

O autorach

Izabela Bielka

Doktoranta na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w Zakładzie Stosunków Międzynarodowych. Zainteresowania naukowe obejmują: spory i konflikty międzynarodowe, kwestię samostanowienia narodów i problematykę niemiecką.

Norbert Bociański

Doktorant historii Akademii im. Jana Długosza na Wydziale Filologiczno-Historycznym. Zajmuje się historią Dalekiego Wschodu.

Zbigniew Sperka

Doktorant historii Akademii im. Jana Długosza na Wydziale Filologiczno-Historycznym. Zajmuje się bronioznawstwem oraz historią polityczną i wojskowości Polski w okresie 1918-1945.

Mikołaj Kondej

Doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Katedrze Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego. Absolwent wydziału Ekonomii na Uniwersytecie Ekonomicznym w Poznaniu oraz Prawa na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Wchodzi w skład zarządu spółek z grupy Investment Opportunities Group, w których odpowiada m.in. za inwestycje kapitałowe oraz windykację należności. Kieruje działaniami Stowarzyszenia Mage.pl organizacji pożytku publicznego zajmującej się m.in. wypoczynkiem dzieci i młodzieży.

Yulia Dondubon

Absolwentka Uniwersytetu Państwowego w Irkucku (Rosja), specjalność prawoznawstwo, specjalizacja prawo międzynarodowe.